

Europa en l'horitzó: Barcelona i Catalunya en l'articulació i la construcció europea

Les relacions transfrontereres
en el pensament i acció de
govern de Pasqual Maragall

Javier Martín i Uceda

DEPARTAMENT DE GEOGRAFIA DE LA UNIVERSITAT DE GIRONA
I MEMBRE DEL CONSELL ASSESSOR DE LA DELEGACIÓ DE LA
FUNDACIÓ CATALUNYA EUROPA A L'EMPORDÀ

Maig 2018

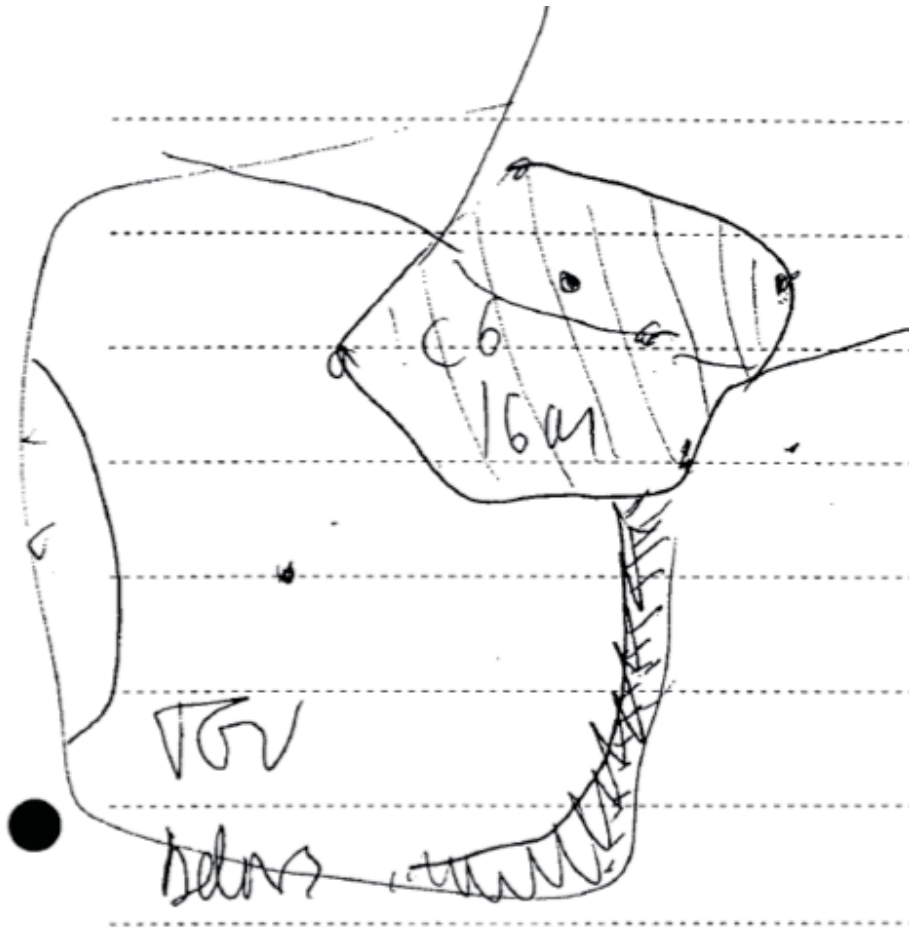

Pasqual Maragall
LLEGAT PASQUAL MARAGALL

ÍNDEX

1. PREÀMBUL I CONSIDERACIONS INICIALS	4
2. INTRODUCCIÓ	5
Evolució de la cooperació transfronterera a Europa: seixanta anys d'integració	6
3. EL PENSAMENT DE MARAGALL: RELACIONS TRANSFRONTERERES PER LA CONSTRUCCIÓ EUROPEA	9
Europa: un continent urbà	9
Xarxes o sistemes de ciutats i regions, el motor de la cooperació	11
Barcelona, la millor ciutat d'Europa!	12
Catalunya, de la ciutat-regió a la macroregió	15
Emprenedors polítics: Maragall i Pujol, dues visions, dos models, dues Europes	16
4. L'ACCIÓ DE GOVERN: DEL PENSAMENT A L'ACCIÓ	18
Maragall alcalde: de la xarxa C-6 a la Conferència Interpirinenca de Poders Locals	18
La Xarxa C-6	18
Conferència Interpirinenca de Poders Locals	19
Maragall president: de L'Euroregió Pirineus Mediterrània a l'Espai Català Transfronterer	20
L'Euroregió Pirineus Mediterrània	21
La Comunitat de Treball dels Pirineus	24
Una sinèrgia positiva: l'Hospital Transfronterer de la Cerdanya i l'Eurodistricte de l'Espai Català Transfronterer	25
5. LA REALITAT AVUI: A MODE DE CONCLUSIÓ	26
6. DE L'EUROPA PROSSIMA, A LA PROSSIMA EUROPA	28
7. BIBLIOGRAFIA	31
Bibliografia de l'Arxiu Maragall	32

“Le nord du sud”

Esquema de Pasqual Maragall sobre la macroregió i la Xarxa C-6. Dins del discurs i notes pel dinar amb el Comitè de patronatge de la Cambra de Comerç i Indústria Francesa de Barcelona. 16 de març del 1995.

1. Preàmbul i consideracions inicials

Aquest treball s'emmarca dins del Llegat Pasqual Maragall, el programa de recerca sobre l'acció i pensament polític de Pasqual Maragall iniciat el 2013 per part de la Fundació Catalunya Europa. L'àmplia obra de govern tant dels anys d'alcalde de Barcelona com President de la Generalitat, així com la complexitat del seu pensament polític fan d'aquest programa una excel·lent iniciativa per preservar i conèixer el llegat d'una persona clau en l'esdevenir de Catalunya i Barcelona, i al mateix temps facilita la comprensió de la realitat actual.

Personalment, vull agrair l'encàrrec per part de la Fundació Catalunya Europa. Primer per confiar en un jove investigador que s'inicia en la recerca. I per l'altre costat, donar-me l'oportunitat de contribuir al Llegat Pasqual Maragall.

D'altra banda, voldria explicar que aquesta recerca transcorre paral·lela a la meva tesi doctoral, que tracta precisament sobre la cooperació transfronterera a Europa. En concret, sobre el paper dels agents involucrats en la mateixa i els projectes impulsats, en especial a través d'INTERREG; així com valorar quin ha estat el seu impacte en el territori. Tot això, a través de l'anàlisi de diferents fronteres europees per realitzar una comparativa amb els diferents casos i entendre un fenomen que s'ha estès en els darrers anys i que suposa un triomf de la integració europea. Una temàtica, per tant, plenament complementària a la recerca sobre Maragall.

Les fronteres són un element present en la realitat social, política i econòmica. Especialment en un context mundial de globalització, on el procés d'integració europea ha fet pensar els ciutadans que poden viatjar sense passaport, les fronteres en alguns casos tornen a aparèixer com un element que recupera un significat que semblava oblidat: límit, barrera. Una realitat que sens dubte Maragall va treballar perquè no tornés mai. I perquè les fronteres fossin un element d'unió, de contacte i que en tot cas, com afirmà a Prada de Conflent, no suposés més que una mica de cua en un peatge d'autopista.

La recerca té una doble vessant: la primera s'endinsa en el pensament Maragall en relació a la cooperació transfronterera a partir de documents diversos, com guions de reunions, documents oficials o, especialment, discursos; i en segon lloc, mostrar l'obra de govern realitzada sota el seu impuls i lideratge, des dels dos costats de la plaça de Sant Jaume, sigui des de la Casa Gran de Barcelona com el Palau de la Generalitat.

Per acabar aquest primer apartat vull fer alguns agraïments. Primer, a Albert Aixalà per les seves consideracions inicials sobre com encarar la recerca. En segon lloc a Mita Castañer, la meva directora de tesi, per engrescar-me i ajudar-me a realitzar aquesta recerca. També a Joan Vicente, per les seves opinions, correccions i comentaris fonamentals per anar avançant en tot aquest procés. I en darrer lloc, a les persones entrevistades i amb les que he mantingut converses del tot interessants i enriquidores, en concret, Margarita Obiols, Anna Terrón, Antònia Sabartés, Joan Ganyet i Joan Armangué. Gràcies a tots ells.

2. Introducció

Parlar de relacions transfrontereres significa, avui, parlar del “vell” significat de frontera. Reflexionar sobre el paper de les fronteres europees en aquests moments porta a reflexionar sobre processos que semblaven, almenys fins fa poc, oposats als que succeeixen en algunes fronteres europees actualment. Si bé s’apreciava que el procés de desfuncionalització de les fronteres internes europees semblava lineal, la situació d’incertesa política actual en la majoria d’estats membres i del projecte europeu semblen suposar que aquest procés no té un horitzó tan nítid com semblava tenir amb anterioritat.

Deixant de banda aquest apunt sobre l’actualitat, si mirem enrere, les relacions transfrontereres a Europa van estretament lligades al desenvolupament de la Unió Europea com a entitat social, política i econòmica. Han estat objecte de polítiques comunitàries, amb importants quantitats de recursos econòmics per fomentar-les, però també de l’acció dels actors regionals i locals, que han impulsat iniciatives a diferents escales per poder avançar en la consolidació d’acords i projectes que puguin tenir un impacte positiu en el territori per superar l’efecte “limitador” de les fronteres.

Un dels primer aspectes a tenir present en aquest document ha de ser definir què s’entén per cooperació transfronterera. És un procés d’associació, d’acord, de *partnership*, entre actors locals i regionals separats per una frontera, amb l’objectiu de, tal i com s’ha afirmat en el paràgraf anterior, obtenir un impacte territorial positiu. En aquesta definició s’introdueix un aspecte que cal remarcar. El fet que els actors locals i regionals prenguin part d’una política reservada especialment als estats, com és la política fronterera (Perkmann, 2003). La frontera és un element clau en un dels aspectes que fonamenta els estats: la sobirania.

Les fronteres marquen el límit d’actuació d’un estat, i per tant, han esdevingut imprescindibles per entendre la configuració dels mateixos, així com la seva actuació i poder. Però amb la construcció de la Unió Europea, les fronteres, almenys les internes, viuen un procés de desfronterització. La cooperació territorial i transfronterera va estretament lligada al projecte europeu, així com el paper que han tingut institucions com la pròpia Unió Europea o el Consell d’Europa, entre altres. També la globalització econòmica i social, i l’augment en les darreres dècades d’organismes i institucions supraestats han contribuït a reduir el paper de les fronteres, si bé és cert que al mateix temps, en les darreres dècades, han aparegut una gran quantitat de noves fronteres estatals (O’Dowd, 2002), cosa que pot semblar en part contradictòria.

Mentre es produeix aquest canvi funcional en les fronteres, hi ha un procés on els actors regionals i locals s’atribueixen un paper nou en les relacions transfrontereres com s’ha mencionat anteriorment, una política reservada al llarg del temps al estats. Letamendía (2010) posa de manifest la doble direcció de la cooperació territorial, amb dos eixos diferenciats: el vertical, amb cooperació a diferents escales (europea, estatal i regional); i l’horitzontal, entre actors dels diferents costats d’una frontera per cooperar i superar diferències que puguin existir, establint en alguns casos estructures de cooperació. Aquest fet, suposa avançar en una realitat complexa, una forma de govern multinivell que s’ha anat consolidant al llarg dels darrers anys, en especial per l’impuls donat per la política europea (Stead, 2014). Una nova governança que s’ha consolidat en els darrers decennis, que implica una emergència de l’escala regional i local, (Harguindéguy i Bray, 2009) que posa de relleu com la complexitat del govern del territori i el nous significats de les escales territorials en la presa de decisions (Gualini, 2006). Tots aquests processos posen la consolidació del principi de subsidiarietat dels estats europeus (Keating, 2004), reclamat per Maragall en múltiples ocasions, i que quedà plasmat en una de les seves publicacions, *Europa pròxima: Europa, regions i ciutats* (Maragall, 1999), a la que es farà referència més endavant en aquesta recerca.

Evolució de la cooperació transfronterera a Europa: seixanta anys d'integració

L'evolució de la cooperació territorial transfronterera a Europa ha estat recollida per múltiples autors, si bé l'amplitud del concepte de cooperació fa que les aproximacions a l'evolució siguin diverses, des d'àmbits com l'economia, la ciència política, la geografia o la història.

La majoria dels autors centren en els anys posteriors a la Segona Guerra Mundial el moment de naixement de la cooperació transfronterera. Després de la devastació del conflicte, actors locals comencen a impulsar els primers acords entre ells, per exemple amb agermanaments entre municipis. Autors com Domínguez (2008) posen de manifest el paper dels ens locals en aquesta primera etapa, lluny encara de la consolidació plena amb la posada en funcionament de la Iniciativa INTERREG l'any 1990. Especialment en aquesta etapa sorgeixen les iniciatives en la frontera franco-alemanya, la més afectada per la guerra. El mateix Domínguez defineix aquesta fase com a “prehistòria” de la cooperació.

També Oliveras, Durà i Perkmann (2010) situen aquests primers acords voluntaris entre actors locals com el primer pas per la consolidació de la cooperació transfronterera. Els autors, en el seu article defineixen quatre etapes.

- 1) La primera, des dels anys cinquanta fins a inicis dels vuitanta. Destaca d'aquest període la creació de la considerada primera euroregió l'any 1958, EUREGIO, a la frontera entre Alemanya i els Països Baixos. Els acords es basaven en la voluntat dels diferents actors, que entraven en una temàtica centrada, fins al moment, als estats.
- 2) La segona fase s'inicia amb els primers reglaments jurídics creats per impulsar i regular la cooperació transfronterera. El primer el Conveni de Madrid, de l'any 1980, titulat “Conveni Marc Europeu de Cooperació Transfronterera entre Autoritats i Comunitats Territorials”, sota auspici del Consell d'Europa. Segons els autors, altres documents com la “Carta Europea d'Autonomia Local”, del 1985, ajuden també a impulsar la cooperació transfronterera.
- 3) Tercera fase, caracteritzada per la consolidació i expansió de la cooperació transfronterera per l'aplicació dels diferents acords anteriors, però també, per la política regional europea. L'aprovació dels fons INTERREG, orientats precisament al foment dels projectes de cooperació transfronterera, transnacional i interregional. Els diferents programes financers i de cooperació han estat cada cop majors, amb més recursos econòmics, i amb més espais inclosos per ser elegibles per rebre finançament. La necessitat de gestionar els recursos i d'impulsar els projectes propicia de manera notable l'establiment d'estructures de cooperació, com les euroregions o d'altres iniciatives similars i a múltiples escales de treball.
- 4) Per últim, els autors inauguren una nova etapa, que correspon amb l'actualitat, i que coincideix amb l'aprovació per part del Parlament Europeu de les Agrupacions Europees de Cooperació Territorial (AECT). La Cooperació territorial Europea passarà, a efectes dels instruments financers de les polítiques de cohesió, a ser un objectiu a partir de la programació iniciada al 2007 i que es manté en la programació actual, des del 2013 fins al 2020.

Després del Tractat de Lisboa del 2007 la cohesió territorial passa a ser un objectiu reconegut per la Unió Europea, i per tant, una prioritat per les Polítiques Regionals. És el tercer pilar de la política de cooperació, juntament amb els objectius de convergència i competitivitat. Per tant, la cooperació territorial no és simplement un element necessari per la consolidació del mercat comú, si no també necessari per un territori integrat social i econòmicament. I aquest fet dóna a les regions frontereres

un paper d'actors polítics necessaris per aconseguir aquests objectius (Wassenberg, Reitel, Peyrony, i Rubió, 2015).

L'actualitat també ens fa pensar que potser som en una nova etapa d'aquesta evolució de la cooperació. Un moment on, tot i els interessos de la Unió Europea per seguir amb el procés de cohesió, les polítiques d'alguns estats en relació a les fronteres poden fer que la cooperació transfronterera estigui en dubte, pugui quedar en segon pla o, inclús, desactivada.

Però més enllà d'aquest comentari, la cooperació transfronterera és un element important en l'assoliment dels objectius de cohesió del territori europeu, no només per la consolidació del mercat comú, sinó també per la superació social i econòmica d'una barrera que segueix en la ment d'una part important de la societat. Contribueix al mateix temps a assolir una consciència europea, un sentiment de pertinença a un projecte compartit.

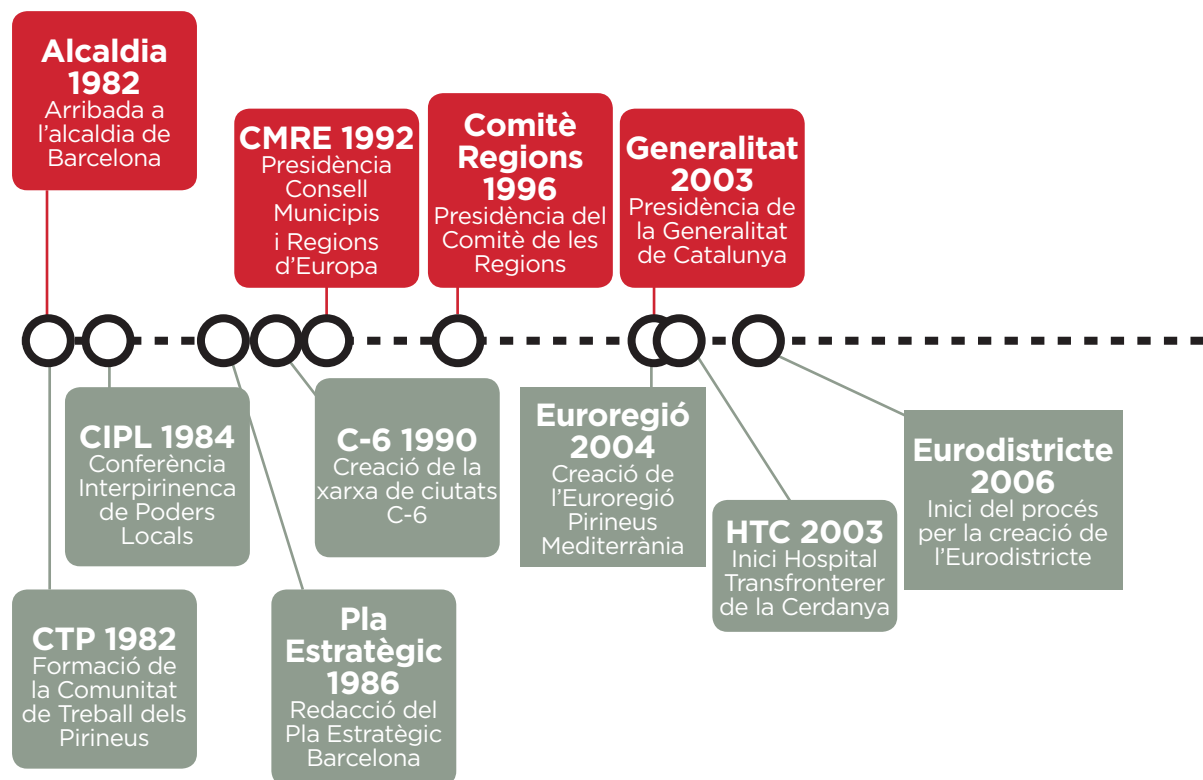
El llegat i acció de govern de Pasqual Maragall des de l'alcaldia de Barcelona i la Presidència de la Generalitat treballa en aquest sentit. La voluntat de fer d'Europa una pàtria comuna que superi els antics enfrontaments entre estats. Per Maragall, com queda palès en el seu pensament i obra de govern, per avançar en la cohesió europea les ciutats i les regions han de tenir un paper clau, els estats, amb les seves rivalitats constants i la poca voluntat de cedir poder a la Unió no permetran avançar. En canvi els ens locals i regionals, amb problemàtiques similars i solucions compartides, poder contribuir millor al somni d'una Europa unida.

Si observem les diferents fases en què anteriorment s'ha dividit l'evolució de la cooperació transfronterera, l'acció de Maragall coincideix bàsicament en la tercera fase. Un període d'expansió de la cooperació a tot Europa, que succeeix en el moment de l'ascensió d'Espanya a les Comunitats Europees. En el moment de màxim desplegament de la projecció de Barcelona i Catalunya a Europa i al món. Hi contribuiran els Jocs Olímpics del 1992, però també una voluntat per esdevenir un actor imprescindible en la cooperació transfronterera del sud d'Europa, d'aquell *nord du sud*, que s'anirà exposant en els següents apartats.

Avui però la cooperació transfronterera té encara reptes per assolir. Tot i l'empenta constant que donen les polítiques europees, tot i el reforçament dels fons econòmics i la creació de figures jurídiques que facilitin impulsar el govern del territori i els projectes, queda camí per recórrer. L'alineació dels objectius per la cohesió territorial amb els grans objectius de l'Europa 2020, l'ampliació, en alguns casos, dels territoris que poden participar en els programes transfronterers com INTERREG o la progressiva consolidació dels programes han fet emergir nous actors que prenen part en els projectes. Aquest pot ser un element molt positiu, però afegeix complexitat a l'hora de governar els projectes i espais, ja de per si complicat per la sovint diferent naturalesa de cada actor, en especial pel fet de pertànyer a estats diferents. La governança, la consolidació de xarxes i projectes més enllà de les accions concretes o puntuals i assegurar que els diners invertits tenen un impacte real en el territori són alguns dels reptes més importants que caldria treballar avui pensant en la cooperació transfronterera futura.

Tot això, sense oblidar o obviar quin és l'objectiu primer de la cooperació transfronterera: superar els problemes derivats del fet de tenir un límit polític i avançar en la consolidació d'un espai europeu cohesionat. Pasqual Maragall ho tenia clar, i sabia que només així aquell somni d'una Europa unida seria possible.

CRONOGRAMA SOBRE LES FITES VINCULADES A LA COOPERACIÓ TRANSFRONTERERA I PASQUAL MARAGALL

Elaboració pròpia. (2017)

3. El Pensament de Maragall: relacions transfrontereres per la construcció europea

La cooperació transfronterera té components des de múltiples perspectives, cosa que li dóna una complexitat afegida. Si ho unim al caràcter polifacètic de Pasqual Maragall i del seu pensament fa que aproximar-se a la cooperació i les relacions transfrontereres sigui un repte encara més intricat, però alhora, estimulant.

Per aquest motiu és important iniciar la recerca amb algunes definicions. Després de l'anàlisi i estudi del documents en relació a la temàtica del treball, hi ha diversos conceptes claus, idees-força, que articulen el conjunt del pensament de Maragall en relació a la cooperació transfronterera, fortament vinculades també a la concepció de territori i ciutadania. Què és Europa per a Maragall, com s'articula, o el paper de les ciutats i les àrees metropolitanes són algunes de les preguntes que cal fer-se per entendre-ho. Del seu pensament se'n desprèn que són les ciutats on més i millor es pot consolidar la ciutadania europea, ja que és en les ciutats on en major grau es poden assolir els ideals per la societat diversa i integradora d'Europa. Per tant, perquè això pugui ser una realitat, no hi ha d'haver fronteres, límits que puguin suposar un mur a una estructura i articulació territorial on nodes i xarxa facin bategar el continent. La frontera ha de passar a ser un element que contribueixi a cosir una Europa fragmentada per uns límits estatals que han de donar pas a regions i ciutats com a noves forces motrius de la seva construcció.

Per realitzar aquesta part de la recerca s'englobarà el pensament de Maragall en relació a les relacions transfrontereres en diferents elements o conceptes, que ens ajudaran a entendre com un tot el seu pensament. Al mateix temps cal afegir que la concepció de les relacions transfrontereres de Maragall tenen clarament diverses vocacions o orientacions territorials: europea, mediterrània i global.

Europa: un continent urbà

El *vell continent*. Un continent més proper per a Barcelona i Catalunya després de l'entrada d'Espanya a la Comunitat Europea, a la Unió Europea dels 12 estats de l'any 1986. Europa serà present constantment en el seu pensament i, per tant, en la seva obra de govern. I és precisament amb un impuls a la cooperació transfronterera com millor plasmarà el seu interès per Europa.

En un acte a l'Institut Francès de Barcelona, el dia 10 de novembre del 1992, l'alcalde Maragall en un col·loqui europeu titulat "Pensar Europa. Identitats i diferències¹", afirmà als presents: "Europa és el nostre horitzó en tots els sentits". Cal, per tant, posar de manifest quina és la seva concepció d'Europa. Què és, per a Pasqual Maragall, Europa. En múltiples textos es recull una definició, una idea de què era el continent europeu. Per exemple, per citar un document, en la conferència realitzada a Tolosa de Llenguadoc el 19 de desembre del 1991², explicita: "Europa és sobretot, un sistema de ciutats cada dia més atapeït, més dens, més connectat en tots els ordres". Introdueix, en aquesta definició un altre concepte clau, "sistema", vinculat al de xarxa abans esmentat i que en l'apartat posterior es tractarà. Per altra banda, aquest concepte també inclou un altre element de gran interès per Maragall com són les ciutats. El títol del seu recull de textos sobre Europa aporta en el títol una definició, tot i que també es podria considerar una declaració d'intencions: *Europa pròxima. Europa, regions i ciutats*. Abans

1 Guió del Gabinet d'Alcaldia. Paraules de l'Excm. Sr. Alcalde en la salutació als participants del col·loqui europeu "Pensar Europa. Identitats i diferències".

2. Maragall, P. (1991) *La région, demain dans l'Europe*. Tolosa de Llenguadoc. Arxiu Maragall.

del pròleg d'aquesta publicació apareix una fotografia aèria nocturna del continent. Una imatge que demostra l'elevat nivell d'urbanització a Europa, que respon a la seva concepció de territori com a una xarxa d'espais urbans. En relació a aquesta imatge, també hi ha un comentari interessant en el discurs de recollida de la medalla d'or dels arquitectes britànics l'any 1999, on Maragall afirma "si mirem Europa des d'un satèl·lit veurem una constel·lació de punts o taques de llum. El que no veurem seran fronteres entre estats o regions (...) i l'únic camí que ens porta del món actual dels estats al món global, a un món obert, al món sense fronteres, és precisament aquest: una ruta que travessa el món de les ciutats i l'Europa de les regions".

Oriol Nel·lo (2017), en un apartat del seu capítol del llibre *Pasqual Maragall: pensament i acció*, afirma que Maragall té una concepció territorial d'Espanya i Catalunya en relació a les seves ciutats, la mateixa lògica per l'escala continental. Maragall propugna, en paraules de Nel·lo, "la construcció europea no com el resultat d'una simple agregació de compartiments estancs, o la suma d'un conjunt d'estats sempre potencialment enfrontats, sinó, sobretot, de la integració i complementarietat de la xarxa europea de ciutats", la xarxa reflectida en la imatge de satèl·lit nocturna abans esmentada.

Queda evidenciat, per tant, la forta convicció que Europa és un territori urbà, i que són les seves ciutats amb les seves àrees d'influència, les que articulen el continent, i no els estats. Les ciutats europees, tornant al discurs a Tolosa de Llenguadoc del 1991, "a part d'acollir la major part de la població europea, concentra també les seves potencialitats de desenvolupament econòmic i social, d'innovació tecnològica i de desenvolupament educatiu i cultural". A més, en un altre discurs que realitzà a Bilbao³ compara la situació europea amb l'americana, dient, "*No se puede concebir Europa sin las ciudades. Europa ha sido siempre, en la historia, un sistema de ciudades. América, en cambio, es un sistema diferente, donde el valor del suelo es mucho más bajo, donde la movilidad es un valor más importante que la radicación, donde la Constitución (a diferencia del Tratado de Maastricht) no crea la colectividad local ni, por tanto, la protege*".

La Unió Europea té, hi ha tingut històricament, un problema de relació amb la ciutadania. La dificultat d'acostar la idea d'Europa als ciutadans no és nova, i Maragall apunta en nombroses ocasions el paper fonamental dels ens regionals i locals en aquesta sentit. A la conferència realitzada al CCCB al 1994⁴ sobre la presència de Barcelona a les institucions comunitàries i els papers dels poder locals i regionals a Europa, parla del paper que ha tingut la ciutat en les diferents iniciatives per fomentar el principi de subsidiarietat o reclamar la necessitat de tenir present a les ciutats i regions en l'estructuració europea. I en els documents preparatoris d'aquesta conferència, hi ha cites d'altres personalitats que Maragall recull per consolidar els seus arguments. De Mitterrand, president de la República Francesa, unes paraules a la sessió d'obertura del XIX Estats Generals del Consell de Municipis i Regions d'Europa, presidit pel propi Maragall, on precisament destaca que per apropar Europa a la gent, és necessària la feina dels municipis i regions, per la seva proximitat i coneixença de la realitat.

Les ciutats i les regions tenen per Maragall un doble paper en relació a Europa: per un costat articulen físicament el territori; però per altre, són imprescindibles per transmetre als ciutadans els valors comuns que comparteixen tots els europeus, un element fonamental per la consagració de la ciutadania europea. En un article al diari *El País*⁵, l'alcalde Maragall afirma: "*En un marco más amplio, la Europa de las ciudades no es una idea alternativa al tradicional binomio ideológico de la Europa de las patrias y la Europa de los pueblos. Con patrias y con pueblos, las ciudades son la base de Europa. Europa es el continente de las ciudades*".

---

3. Maragall, P (1993) *El futuro de las ciudades en Europa*. Bilbao. Arxiu Maragall

4. Maragall, P (1994) *La presència de Barcelona a Europa. Els poders locals i regionals en la construcció europea*. Barcelona. Arxiu Maragall.

5. Maragall, P (1990) *La Europa de las ciudades*. El País (1990). Arxiu Maragall

Xarxes o sistemes de ciutats i regions, el motor de la cooperació

Si són les ciutats i els seus territoris d'influència les que construeixen i articulen el continent, el doten de contingut cívic, són també la font principal de la seva riquesa i dinamització.

Les ciutats europees teixeixen una xarxa cada cop més densa. Els efectes de la globalització i dels processos d'integració europea fan que els espais urbans tinguin cada cop més interrelació, ja sigui per competir entre ells, com per cooperar. En un discurs realitzat per la inauguració de la delegació de Perpinyà a Barcelona al 1993⁶, l'alcalde Maragall afirmà: *“Avui, les ciutats europees competeixen entre sí, però, i el que és el més important, també col·laboren. Competeixen per atreure inversions i tecnologies, per ser seus d'organismes internacionals, per aconseguir funcions de centralitat en el sistema internacional de comunicacions, etc. Aquesta competència, que finalment sempre redunda en benefici del conjunt de ciutadans europeus, ha fet desenvolupar també espais de complementarietat”*. Margarita Obiols destaca de la personalitat de Maragall la capacitat per entendre's amb la resta de representats polítics, així com la d'integrar aquells que tenen una visió diferent de la seva. La gran capacitat de diàleg facilità arribar a acords amb una gran quantitat d'actors diferents, resultant l'èxit en aspectes com la creació de la xarxa C-6 i, en especial recorda Obiols, la creació del Comitè de Regions (i ciutats). També Antònia Sabartés recull el gran prestigi de Barcelona i Catalunya, i en concret de Maragall, en el conjunt d'Europa, i com aquest fet suposa el seu paper actiu en la creació del Comitè.

Les ciutats han de ser conscients que en la globalització, en una Europa amb mercat comú i amb una progressiva integració política per un costat competeixen, ja que com diu Maragall en el paràgraf anterior, es veuen abocades a lluitar per aconseguir inversions, seus d'organismes o esdeveniments. Els Jocs Olímpics són el millor exemple. L'alcalde es conscient que Barcelona s'ha de transformar per ser capaç de competir amb les altres ciutats europees, i també amb les del seu entorn. Però també serà necessari que cooperin. En l'Europa unida que es construïa en aquell moment, les regions i ciutats segons ell no quedaven representades. I no s'estaven tenint en compte. És per això que les ciutats també, a part de competir, han de cooperar. Cooperar per tenir més força i ser capaces d'influir a Europa i al món. Però especialment necessari era tenir veu per poder reclamar també solucions per les ciutats i els espais urbans. En aquest sentit, per ampliar el contingut és recomanable la consulta del segon *working paper* d'aquesta col·lecció, realitzat per Albert Aixalà (2015) amb el títol de *Ciutadans d'Europa, unim-nos!: la contribució de Pasqual Maragall a l'impuls i projecció del moviment europeu de ciutats*, realitzat l'octubre del 2015.

Per Maragall, les ciutats són els “contenedors” dels problemes de la societat contemporània. Uns problemes, per altra banda, compartits entre les diferents ciutats europees, que han de fer front a escenaris comuns. Per tant, les ciutats, que formen una xarxa entre elles perquè es relacionen per fluxos econòmics, socials, polítics, etc., necessiten cooperar. En el discurs inaugural del seminari Internacional de la Regió Mediterrània de l'any 1985⁷, l'alcalde afirma que les ciutats mediterrànies, tot i que és una idea extrapolable al conjunt de les gran ciutats, “hauran de fer front als problemes derivats de llur creixement o reforma, de l'encert o desencert en que es tractin aquests problemes dependrà en gran mesura la generació del creixement econòmic i de l'ocupació en el conjunt dels països de la regió”. I continua, afirmant que les reunions i la cooperació entre ciutats són fonamental ja que *“l'intercanvi d'experiències i la discussió dels problemes comuns facilita la solució d'aquests i estimula l'aparició de noves idees”*.

---

6. Maragall, P (1993) Discurs d'inauguració de la delegació de Perpinyà a Barcelona.

7. Maragall, P (1985) Discurs inaugural del seminari Internacional de la Regió Mediterrània. Arxiu Maragall.

Es consolida la necessitat de cooperar entre ciutats, entre iguals, per tenir més força per assolir els objectius que es pretenen. Aquesta col·laboració és fonamental no només per les pròpies ciutats, sinó també pel conjunt del projecte europeu, el que manifesta a Bilbao dient que la cooperació entre ciutats és “la xarxa de seguretat del projecte europeu”. En el mateix discurs, afegeix que “*los problemas de las grandes ciudades sólo pueden resolverse a nivel europeo, porque los problemas de las grandes ciudades son comunes a toda Europa. (...) Lo importante es que trabajemos conjuntamente para la resolución de esos problemas*”. En aquest sentit durant l’alcaldia de Maragall, en especial durant els anys 80 i 90, es realitzà una gran activitat d’agermanament amb altres ciutats, per afavorir els intercanvis a múltiples nivells. Agermanaments que no només es realitzaven amb ciutats estrangeres, sinó que també s’establien amb altres ciutats espanyoles com a mecanisme per trobar suport a l’hora d’afrontar alguns reptes i problemes. També cal destacar intercanvis com els realitzats amb la ciutat de Sarajevo després de la guerra dels Balcans. La iniciativa de fer de la ciutat bosniana un districte de Barcelona per fomentar l’ajuda fou un exemple de cooperació que anava més enllà de sumar esforços i sinèrgies amb altres ciutats.

Maragall compara alguna vegada la ciutat amb una empresa. Les ciutats són empreses que competeixen entre si, oferint localització a canvi d’inversions. Però, afegeix també al discurs realitzat a Bilbao, “*esto no impide que Europa pueda entenderse como un espacio urbano donde los elementos de complementariedad de las ciudades son tan o más importantes que los de concurrencia*”. Aquest doble joc, de competència i acord entre agents enllaça amb la definició que s’ha realitzat molt a l’inici d’aquest document com a definició de cooperació transfronterera. Com un acord, *partnership*, en argot clarament empresarial i economicista, entre actors de banda i banda d’una frontera que s’alien per afrontar conjuntament reptes i problemes comuns i per trobar solucions compartides.

Així, les fronteres polítiques han de ser l’obstacle a superar en l’establiment de les xarxes de cooperació. Unes fronteres que, en un article publicat el 2007⁸ en relació a l’Euroregió Pirineus Mediterrània, i referint-se al cas entre Catalunya i França, “una ratlla que ens ha separat forçosament durant segles”. Però una barrera que cal esborrar “per demostrar que Europa és veritat”. Una ratlla que “ja no hi és. Un xic de cua sí que hi ha, però més n’hi ha en el peatge que no pas a la ratlla -menys segurament fins i tot al peatge d’aquí dalt que al peatge de la Selva”⁹. Per consolidar la construcció europea i la cooperació, cal facilitar les comunicacions entre ciutats i regions. En el mateix discurs prossegueix, afirmant: “Jo crec que totes aquestes línies s’han d’enfortir perquè a última hora, són aquestes comunicacions les que donen vida a l’existència d’aquests conceptes més grans, més romàntics i més sentimentals com puguin ser la pàtria, les nacions o les identitats. Si no hi ha els vasos sanguinis, si no hi ha les comunicacions, si no hi ha les connexions que irriguen aquest cos que nosaltres formem sentimentalment, doncs malament, perquè els sentiments són molt importants però la física també compta, i si la física no aguanta els sentiments tampoc continuarien”.

Barcelona, la millor ciutat d’Europa!

“Després dels Jocs Olímpics, Europa!” Frase recollida per diferents personalitats de l’entorn de l’Alcalde Maragall en parlar del dia després d’acabar els Jocs del 1992. Els Jocs Olímpics havien de servir per un costat com a motor per refer Barcelona, des del punt de vista urbà, però també, per projectar-la al món com a metròpoli moderna i referent del sud d’Europa.

Però la voluntat és no frenar l’impuls que suposa la celebració d’un esdeveniment com les Olimpíades, i mantenir l’estratègia transformadora. Amb aquesta voluntat s’elabora el Pla Estratègic Econòmic

8. Maragall, P (2007) *L’Euroregió Pirineus-Mediterrani*. El Periódico de Catalunya. 2007. Arxiu Maragall.7. Maragall, P (1985) Discurs inaugural del seminari Internacional de la Regió Mediterrània. Arxiu Maragall.

9. Maragall, P (2007) Transcripció de la participació en la taula rodona “El futur de l’Euroregió” en el marc de la XXXIX edició de la Universitat Catalana d’Estiu. Arxiu Maragall.

i Social Barcelona 2000, redactat a partir del 1988. El Pla Estratègic, una eina innovadora per la gestió de les ciutats i del territori als anys vuitanta, serà un referent per a moltes ciutats. I encaixa amb comentaris de Maragall abans mencionats: la idea d'entendre les ciutats com a empreses. La planificació estratègica és un instrument vinculat al planejament econòmic, i torna a tenir també una vinculació amb la idea de *partnership*, a la col·laboració pública-privada, a la concertació d'agents i actors que tenen a veure en el desenvolupament econòmic de la ciutat i el territori. Tot això en una realitat global de competència i cooperació entre ciutats. L'Alcalde Maragall en una conferència a la Universidad Complutense, el juliol de 1992, afirmà que l'objectiu del Pla Barcelona 2000 tenia com a objectiu *“buscar una especialización que permitiera definir el rol y desarrollo específico que debía jugar Barcelona ante las ciudades competidoras”*. En el mateix discurs, destaca la importància que suposa per la ciutat la internacionalització en el context sobretot europeu. Aquest procés ha d'ajudar a entendre el caràcter dels serveis i activitats de la ciutat, que han de tenir una vocació europea de gran nivell per poder competir amb la resta de grans metròpolis, però també el Pla *“nos lleva a hablar de la necesidad de establecer mecanismos de cooperación internacional y de ayuda entre ciudades. (...) La colaboración, a partir de proyectos concretos y de la participación de los agentes económicos y sociales, en la creación de regiones transfronterizas”*.

El Pla Estratègic suposa una reafirmació en una voluntat de Maragall: situar Barcelona com a metròpoli europea, dins de les xarxes de grans ciutats que articulen el territori europeu. És així que l'objectiu general del Pla és: *“Consolidar Barcelona com una metròpoli emprenedora europea, amb incidència sobre la macroregió on geogràficament se situa; amb una qualitat de vida moderna; socialment equilibrada i fortament arrelada a la cultura mediterrània”*. El Pla aporta un mapa on defineix la macroregió on s'insereix Barcelona, un espai euromediterrani entre la Comunitat Valenciana i el golf de Lleó, conjuntament amb l'Aragó i el Midi francès. Recull, a més, les previsibles conseqüències que tindrà la integració europea, i especialment el paper de les ciutats creant espais amb xarxes de relacions, amb una rellevància política cada cop més important. Per l'altre costat defineix també que per incidir en la macroregió, per fer servir el mateix concepte, és necessari avançar en la cooperació entre ciutats, sense negar també la competència per impulsar el desenvolupament. No es vol convertir Barcelona en la capital d'aquest ampli territori, sinó ser un motor de la cooperació entre ciutats, esdevenint un *“eix direccional”*, estimulants fluxos i definir estratègies per progressar conjuntament estimulants les potencialitats de cada un dels nodes, dels components, de les ciutats que formen la macroregió, però també amb la resta de ciutats i regions d'Europa amb les que es relacionen. Les ciutats que recull el primer punt de la primera línia estratègica del Pla, que formen la macroregió juntament amb Barcelona són Tolosa, Montpeller, Saragossa, València i Palma, al document, Ciutat de Mallorca.

El Pla se situa temporalment en el moment de discussió sobre el paper de les ciutats i regions en la Unió Europea, que acabarà amb l'aprovació del Comitè de les Regions amb el Tractat de Maastricht, i Pasqual Maragall i Barcelona tingueren un protagonisme important. L'Alcalde Maragall jugà un rol determinant en la concreció primer de les xarxes europees de ciutats, on cal destacar la presidència de Maragall al Consell de Municipis i Regions d'Europa (CMRE) a partir de l'any 1992. Aquesta associació es convertirà en interlocutora amb la Comissió Europea i el president Delors. I, al mateix temps, com s'ha mencionat anteriorment, suposarà un element clau en les negociacions per l'aprovació del Comitè de les Regions. Un comitè que Maragall arribà a presidir l'any 1996 fins al 1998. Altre cop és interessant llegir el *working paper* d'Albert Aixalà, on exposa detalladament tot el procés que es va produir fins a la consecució de la presidència del Comitè de les Regions.

El compromís en la construcció europea no és un element més en la política internacional de la Barcelona de Maragall: *“Europa no es para Barcelona una obligación; es un compromiso, una vocación y un reto que afrontamos con voluntad de trabajo y con el entusiasmo con que la ciudad asume todos*

*sus proyectos*¹⁰. Aquesta frase del seu discurs davant ambaixadors europeus l'any 1996 resumeix aquesta voluntat. Un dels elements estructuradors del pensament polític de Maragall és el principi de subsidiarietat. I l'entén precisament com una peça fonamental de la construcció europea. Les ciutats, com a estructura administrativa més propera, han de tenir la capacitat de poder assumir una part important dels problemes dels europeus, i per tant, per poder fer front als mateixos la cooperació amb altres ciutats és necessària, per aprendre dels altres, però també per tenir més força. La cooperació europea esdevé un mecanisme de reforç de les ciutats, pel seu propi funcionament com a ciutat però també per la consolidació del projecte europeu. Antònia Sabartés recalca el paper de les ciutats i les regions en la visió federal d'Europa que tenia Maragall, i sobre les quals s'ha d'articular l'entramat institucional basat en la subsidiarietat. I per això, bona part de l'activitat internacional des d'alcaldia es realitza en aquesta línia per defensar aquesta posició, amb diverses iniciatives a diverses escales o lògiques, en paraules de Sabartés: una lògica espanyola, que es concreta en la creació del G7 (Madrid, Barcelona, València, Sevilla, Bilbao, Saragossa i Màlaga), una lògica de cooperació europea de proximitat (CIPL, C-6) una lògica europea (CMRE, Eurocities), una lògica mediterrània (Medcités, Fòrum de ciutats mediterrànies) i una lògica internacional (FMCU, IULA, METROPOLIS). La xarxa C-6 i l'Euroregió són dos bons exemples que més tard seran tractats. La subsidiarietat és un dels principis fonamentals en la manera d'entendre les relacions polítiques per Maragall. No només quan pensa en Europa, sinó com afirma Margarita Obiols, principi que també aplica a la resta de nivells administratius. Tot el treball de descentralització portat a terme a Barcelona amb els districtes respon aquesta mateixa lògica: apropar-se al ciutadà. També Anna Terrón, en la mateixa línia posa de relleu la gran aposta de Maragall per territorialitzar la idea d'Europa. I aconseguir aquella Europa pròxima que ell havia reclamat, recollit també com a títol de la seva publicació sobre Europa.

A part de l'aposta de Barcelona i el seu alcalde per reforçar el paper de les ciutats a Europa, va més enllà de la cooperació transfronterera. La Barcelona que treballa per la construcció europea té una vocació també mediterrània, o euromediterrània. L'aposta per convertir Barcelona en la capital de la Mediterrània va ser un element també transversal en la política internacional de la ciutat. Les cimeres de ciutats mediterrànies, així com l'aposta pel diàleg es consolidà amb l'anomenat Procés de Barcelona al 1995, com un intent liderat per Espanya per afavorir les converses per aconseguir la pau a tota la regió.

Hi ha una doble vessant geogràfica. Potser millor dir una doble vocació. Europea i Mediterrània per Barcelona. Des d'aquesta perspectiva, i recollint la voluntat del Pla Estratègic de situar Barcelona dins la seva macroregió, Maragall la cita sovint com "el nord del sud". Es recull el nom donat pel geògraf Roger Brunet a tota l'àrea formada per l'arc mediterrani entre València i Marsella, en la seva recerca *Les Villes Européenes* (Brunet, 1989). L'autor afirma que Europa, almenys als anys 80, tenia una gran regió urbana entre Londres i Milà, anomenada *banana blue*, i que era l'única integrada en els grans espais urbans mundials, i amb capacitat també per competir econòmicament amb la resta del planeta. La resta del continent és perifèric d'aquest centre, però reconeix que l'espai que forma aquest arc mediterrani és l'altre gran espai amb possibilitats d'integrar-se en les dinàmiques mundials, deixant de ser perifèrics.

Maragall fa traduir el llibre de Brunet al català i castellà, ampliant-lo amb un apartat sobre les ciutats ibèriques, i el paper de Barcelona en aquest espai. A Madrid, en una conferència afirmà "*Barcelona es un centro neurálgico de lo que denominamos Norte del Sur*"¹¹, però recull en altres discursos una altra idea: no hi ha capital d'aquest espai, perquè ha de ser articulador per la seva xarxa de ciutats. Però no es nega el paper de motor articulador de Barcelona, al contrari, una voluntat de fer de Barcelona un cor que faci bategar Catalunya, la macroregió i la construcció europea.

---

10. Sopar ofert per l'Alcalde als Ambaixadors de la Unió Europea. (13/05/1996). Arxiu Maragall

11. Maragall, P. (1988) Discurs de la conferència "Barcelona, ciudad estratégica". Madrid. Arxiu Maragall

Catalunya, de la ciutat-regió a la macroregió

El projecte de Maragall per Barcelona respecte a la cooperació transfronterera i la resta de ciutats responia a una visió de la construcció europea a partir dels espais urbans. Però no deixa de banda el conjunt de Catalunya. De fet, el projecte de Barcelona per ell és també el projecte de Catalunya. Margarita Obiols afirma que “el projecte de Maragall sempre tenia una visió gran, però al mateix temps, dels petits detalls”. El joc d’escales és constant, i tot encaixa per ser una visió de conjunt.

Cal, però, fer un esment a la concepció territorial de Catalunya per entendre els salts d’escales. Una concepció que encaixa plenament amb la d’Europa. Igual que aquesta, Catalunya és una xarxa de ciutats, una “ciutat de ciutats” que té en Barcelona un potent motor. Per tant, l’encaix dins de l’Europa de les ciutats és un salt natural, que no ha de suposar cap inconvenient, almenys teòric. En un discurs del 1987¹², al Col·legi Universitari Abat Oliva afirmà que “sense ciutat-capital, i sense sistema de ciutats, no hi ha país”. La idea d’entendre Catalunya com un tot, un element cohesionat entorn de les seves ciutats trenca amb altres visions que pretenen dividir el país en el dualisme de *camp-ciutat, món rural-món urbà*. Maragall considera que Catalunya i Barcelona es necessiten mútuament, ja que no s’entenen l’una sense l’altra. Aquest idea es reafirma també quan parla dels límits de la ciutat. On s’acaba Barcelona? La visió de la ciutat real, de la Barcelona metropolitana i els debats amb la visió de Jordi Pujol sobre aquest fet també tenen relació amb aquesta concepció del territori, que significa també del poder. En un manuscrit amb notes sobre les activitats d’agermanament amb Perpinyà afirmà que “el sistema de ciutats no és contrari a la idea de Catalunya, sinó la seva vertebració i la seva *force de frappe*”.

Barcelona ha de ser una peça de l’engrenatge urbà que és Catalunya, i per tant “Quan es parla del desenvolupament de Barcelona, de la prosperitat de Barcelona, com en aquest cas, cal tenir sempre present l’obra del professor Pierre Vilar. El professor Vilar ens mostra com la prosperitat de Catalunya coincideix històricament amb les fases de l’expansió urbana de Barcelona i com les institucions catalanes han funcionat quan han funcionat les barcelonines”. Aquestes paraules de Maragall foren dites a Banyoles al 1986¹³, parlant sobre la candidatura olímpica de la qual la ciutat de l’estany acabarà essent subseu olímpica al 1992. Però continua el mateix discurs i afegeix altre cop la concepció: “Catalunya és un conjunt de ciutats que articulen un sistema, el centre del qual és Barcelona i la seva àrea metropolitana tanmateix, la realitat del sistema de ciutats català s’oposa a la imatge d’una Barcelona que s’estén com una taca d’oli ocupant-ho tot. Catalunya compta amb una xarxa de ciutats que, si funciona bé, si és eficient, pot mantenir l’equilibri del territori. Però tot aquest conjunt depèn també de que Barcelona funcioni”. Per aconseguir-ho, acaba afirmant que cal, per tant, un territori cohesionat, ben comunicat entre sí que pugui integrar-se a la resta de la macroregió, aquell *nord del sud*, que al mateix temps ha de permetre connectar Barcelona i Catalunya amb el centre d’Europa.

Maragall com a economista urbà, coneix bé les teories i conceptes més importants d’aquesta matèria. I destaca el de *hinterland*. Cita el concepte sovint en els seus discursos per incloure tot l’espai de relació social i econòmica en torn a una ciutat central, en un espai de profundes relacions, com és el cas de Catalunya. Però també del conjunt de les regions que formen part de la macroregió *Nord del sud*. Una altra teoria que explica les jerarquitzacions dels espais urbans en funció dels seus serveis és la dels *Llocs Centrals*, del geògraf alemany Walter Christaller, exposada als anys trenta del segle XX. Una teoria que explica com en un suposat espai isotròpic, els espais urbans es reparteixen pel territori en funció dels serveis que ofereixen, i com aquests generen jerarquies entre els diferents nuclis. Maragall afirma quan parla de les ciutats que articulen la macroregió, que tenen al seu voltant els

---

12. Maragall, P. (1987) *Barcelona des de la Casa Gran*. Barcelona. Arxiu Maragall.13 Maragall, P. (1986) Banyoles. Arxiu Maragall

13 Maragall, P. (1986) Banyoles. Arxiu Maragall.

seus respectius *hinterlands*, i com al mateix temps entre les diferents ciutats capitals es consoliden relacions de competència i cooperació basats, com dèiem, en serveis culturals, de tecnologia o d'altres.

Entendre el funcionament i estructuració d'Europa en macroregions als anys vuitanta i noranta és avançar-se dues dècades a la feina que està realitzant la Unió Europea. Certament a inicis dels vuitanta organismes com la Conferència de Regions Perifèriques Marítimes (CRPM) proposava un dibuix d'Europa en grans àrees funcionals, que més tard en part quedarà també recollit en el treball de Brunet anteriorment mencionat sobre les ciutats europees i la concentració en l'anomenada *Banana Blue*. També en alguns casos com en la gestió dels Fons INTERREG des de la seva creació a inicis dels anys 90 s'estableixen programes de cooperació que responen a grans àrees del territori europeu, però no serà fins al 2009 que s'aprovi la primera estratègia macroregional per al Bàltic per part de la Unió Europea. Les estratègies macroregionals propugnen una nova forma de governança, que aprofundeixi de la cooperació entre els territoris amb necessitats compartides. Per tant el pensament i visió de Maragall sobre les macroregions és novedosa en els anys que la defensava. En un discurs sobre la Barcelona postolímpica, Maragall¹⁴ afirma "des del punt de vista geogràfic, Barcelona és el nucli polític i econòmic més important d'una regió europea, a cavall de França i d'Espanya, entorn dels Pirineus i de l'Arc Mediterrani, el nord del sud d'Europa".

La Catalunya ciutat de ciutats i l'Europa xarxa de ciutats conflueixen en la construcció de la macroregió articulada per la seva xarxa de ciutats. La xarxa C-6 impulsada durant l'alcaldia confluirà de manera natural cap a l'Euroregió Pirineus Mediterrània quan sigui a la presidència de la Generalitat.

Emprenedors polítics: Maragall i Pujol, dues visions, dos models, dues Europes

L'acció de govern Maragall, en qualsevol de les seves dues facetes tot i que especialment com a alcalde, però també el seu pensament, tindrà una visió i acció sovint contraposada. La visió i acció de Jordi Pujol i de Convergència i Unió des de la presidència de la Generalitat ha generat xocs institucionals i dialèctics en nombrosos camps de l'acció governamental, incloent les polítiques vers la Unió Europea i la cooperació territorial. Ambdós líders aposten per dues visions sobre la cooperació territorial, que vol dir dues propostes d'Europa. Aquesta dualitat és fruit de dues visions també enfrontades sobre l'articulació de Catalunya i la seva organització territorial (Pradel-Miquel, 2016; Tomás Fornés, 2017).

La divergència de visions respecte a l'articulació del territori català entre Maragall i Pujol havia estat un fet al llarg de les més de dues dècades en que varen tenir responsabilitats polítiques. La visió del territori i la seva interpretació influirà en les seves polítiques i acció de govern. Francesc Morata (2006) quan descriu les propostes de Maragall i Pujol en referència a Europa, els descriu com a emprenedors polítics, en quant intentaren desplegar els seus recursos amb l'objectiu d'aconseguir, mitjançant la cooperació amb altres actors, el canvi institucional que permetia introduir les seves idees, normes i valors en les estructures socials.

Morata descriu les dues visions afirmant que la de Jordi Pujol, que presidí l'Assemblea de Regions d'Europa (ARE)¹⁵ del 1992-1996, és l'Europa de les regions, i gira entorn de la capacitat de les regions de cohesionar les seves societats i projectar-se en l'espai europeu. A Catalunya, aquest fet lliga amb el nacionalisme de Pujol, amb la voluntat de cohesionar la societat catalana sota la idea de la nació, amb elements com la cultura o la llengua: una Catalunya-nació que es projecta a Europa i en busca el seu reconeixement. Les xarxes públiques-privades i la mobilització d'interessos són la prioritat de la seva

---

14. Maragall, P. (1993) *La projecció internacional de Barcelona i Catalunya després dels Jocs Olímpics*. Parets del Vallès. Arxiu Maragall.

15 L'Assemblea de Regions d'Europa nasqué l'any 1985, impulsada per trenta regions europees per defensar els interessos comuns en el procés de consolidació de la Unió Europea, especialment en temes com la subsidiarietat i descentralització. <https://aer.eu/>

acció, per situar Catalunya entre les regions més dinàmiques del continent. Europa ha de servir, per tant, per reafirmar Catalunya i el seu paper entre les regions.

En canvi, la visió de Pasqual Maragall, alcalde de Barcelona entre el 1982 i 1997, es desenvolupa a partir de ciutats, una proposta possiblement més funcionalista, que deixa de banda el nacionalisme identitari. Presidí el Consell de Municipis i Regions d'Europa (CMRE) del 1991 al 1997, i defensa, com s'ha mostrat al llarg del document, una Europa on la prioritat sigui la seva articulació, on les ciutats i els territoris tenen un paper clau en aquest procés. A més, això permetrà realment la consolidació d'una ciutadania europea, que cregui en el projecte comú i treballi per avançar en la integració europea. D'aquí l'aposta per les xarxes de ciutats transfrontereres i la seva voluntat d'avançar amb visió estratègica, defensant el principi de subsidiarietat. Rebutja, per tant, la idea de la Catalunya-nació, que per definició suposa limitar el territori d'aquesta nació i defensa la concepció oberta que suposa una Europa en xarxa, on s'assoleixi la mencionada ciutadania europea per sobre dels nacionalismes.

Aquestes dues apostes per Europa mostren també les dues visions d'articulació del territori de Catalunya abans esmentades: un debat sobre l'encaix de Barcelona i la seva àrea metropolitana amb el conjunt de Catalunya (Nel·lo, 2013; Tomàs, 2017). Caldria fer esment aquí el debat sobre la concepció del territori de Catalunya. Si bé històricament hi havia hagut la dicotomia entre la Catalunya urbana i rural, que s'havia traslladat a Barcelona i resta de Catalunya, el procés urbanitzador del territori català dels darrers decennis demostra l'extensió de les dinàmiques metropolitanes a la pràctica totalitat del territori, la integració del territori i dels serveis. El que en paraules d'autors com Nel·lo s'ha conegut per Catalunya com *ciutat de ciutats* (2001). Els intents de Maragall alcalde per avançar en el govern metropolità i l'eliminació posterior l'any 1987 de la Corporació Metropolitana de Barcelona per part del govern Pujol, demostra altre cop les dues visions d'entendre el territori, que vol dir d'entendre la seva organització i per tant la seva projecció a l'exterior i les possibles vies de cooperació. El llibre de Marc Pradel, també del Llegat Pasqual Maragall, profunditza aquest debat (Pradel-Miquel, 2016).

Tot i això, la discussió sobre la relació de Catalunya i Barcelona no era un fet del moment, sinó que ha estat sobre la taula al llarg del segle XX per nombrosos pensadors i polítics. No obstant, les dues visions de Maragall i Pujol que no responen exactament, o no només, a la cooperació transfronterera, però sí tenen un impacte en el resultat de la seva acció governamental. I per tant, en el paper de Catalunya i Barcelona com actors en les xarxes de cooperació.

4. L'acció de govern: del pensament a l'acció

Pasqual Maragall va ser alcalde de Barcelona durant 15 anys, del 1982 al 1997, i durant 3 anys President de la Generalitat de Catalunya, del 2003 al 2006. Durant tots aquests anys de màxima responsabilitat pública va poder portar a terme diferents iniciatives que deixen entreveure una part important del seu pensament. Destaquen sobretot dues iniciatives, la xarxa C-6 en l'etapa a l'Ajuntament, i l'Euroregió Pirineus Mediterrània durant els anys de presidència, i encara activa. Hi ha d'altres iniciatives també destacades que tenen vinculació directe amb les relacions transfrontereres, i que van suposar o suposen avui encara, un element més que ajuden a superar el problemes derivats i impactes de la frontera. S'analitza a continuació les principals iniciatives de cooperació transfronterera en les dues etapes de responsabilitat política de Maragall. A la pregunta si era una voluntat política el fet de situar la cooperació transfronterera en l'acció de govern Maragall, Antònia Sabartés afirma: "certament, hi havia una clara voluntat política de transversalitat, no només quant a les polítiques transfrontereres sinó també en el conjunt de les polítiques internacionals de Maragall. La seva visió de conjunt d'acció era impressionant".

Maragall alcalde: de la xarxa C-6 a la Conferència Interpirinenca de Poders Locals

La cooperació entre ciutats, com s'ha pogut observar fins al moment amb els apartats anteriors, va ser una de les prioritats en l'acció de govern de l'alcalde Maragall pel que fa a acció exterior i relacions internacionals. Es poden distingir tots els treballs en la línia del moviment europeu de ciutats, tant per cooperació transnacional com és el cas d'Eurocities¹⁶, i per altre l'establiment d'estructures de cooperació transfronterera amb les ciutats properes, franceses en aquest cas, conjuntament amb la resta de ciutats espanyoles que també participen dels projectes juntament amb la ciutat de Barcelona.

La Xarxa C-6

De totes les accions, l'establiment de la xarxa C-6 va ser la iniciativa més destacada. Nascuda el 1990 per voluntat de Maragall, aquesta xarxa agrupà sis ciutats dels dos costats del Pirineus: Barcelona, Montpeller, Tolosa, Saragossa, Palma i València. Aquestes ciutats i els seus espais d'influència o *hinterlands*, formen una macroregió de més de 180.000 km. Aquesta macroregió és la que el Pla Estratègic Barcelona 2000 determina com a àrea en la que Barcelona i Catalunya s'han d'inserir de manera prioritària, per poder competir amb més força com a metròpoli europea. La macroregió s'articula entorn d'aquestes ciutats i les seves àrees metropolitanes. Totes elles tenen un pes econòmic molt gran en les seves regions, i són les respectives capitals.

Morata (2006) afirma que la C-6 es funda per posar de relleu els interessos comuns i l'interès per col·laborar al voltant de quatre principis:

- Especificitats compartides i complementarietat econòmica, així com fluxos de comunicació i transport.

---

16. Eurocities és una xarxa que nasqué al 1986 per l'impuls de Barcelona, Birmingham, Frankfurt, Lió, Milà i Rotterdam, amb el pretext de col·laborar en temes com el de la inclusió social, el desenvolupament sostenible o la governança urbana.

- Dinàmica urbana de les ciutats i capacitat de multiplicació dels avantatges econòmics de la macroregió.
- Intercanvi d'experiències d'innovació entre les ciutats i agents econòmics i socials per definir una estratègia de transformació.
- Voluntat de contribuir en la integració europea i cohesió europea.

La xarxa s'estructurava en sis comissions de treball (transports, turisme, cultura i universitats, esports, habitatge, urbanisme i medi ambient), liderada per cada una de les ciutats. Aquestes comissions exemplifiquen quins àmbits eren els prioritaris de treball per a la xarxa. Per altre costat, el comitè executiu de la xarxa era presidit semestralment de manera rotacional, i la ciutat que exercia la presidència al mateix temps impulsava l'activitat de secretaria general.

Analitzant el guions d'assessorament d'alcaldia referents a la xarxa C-6, es denota quina va ser la feina més important realitzada per aquesta xarxa, i en especial per les diferents trobades d'alcaldes. La major activitat tenia com a objectiu exercir de *lobby* per defensar els interessos de les ciutats implicades. Les diferents trobades, per exemple amb el president del govern espanyol Felipe Gonzalez, ho demostren. Un dels temes principals era la necessitat d'impulsar les infraestructures que connectessin les ciutats, i en concret, el tren d'alta velocitat. També hi apareixen reclamacions per millorar dèficits en les grans ciutats o la millora del finançament, però les comunicacions són el gran cavall de batalla. Així, la reunió amb Felipe González¹⁷ a inicis del 1993, tractà aquests temes, juntament amb dos altres elements de gran interès per a Maragall. Per un costat, el suport del govern espanyol a una major presència de les ciutats i les regions en les institucions europees. En aquest moment s'acabava d'aprovar el Tractat de Maastricht, que donarà lloc al Comitè de les Regions. Per tant, un moment en que les ciutats i regions podien iniciar a tenir veu pròpia davant les institucions europees. Un Comitè en que Maragall serà escollit vicepresident en la primera junta, i més tard president. I per altre costat, també en la reunió apareix la preocupació de la poca atenció que el govern francès mostra al sud del país. Montpeller i Tolosa necessiten una millor connexió amb la resta de l'estat francès, però també és necessari per cohesionar la macroregió i permetre la connexió de Barcelona, Catalunya i la resta de l'estat amb Europa. Aquesta acció feta en bona part pel govern espanyol, també s'intentà realitzar al govern francès, sota presidència de François Mitterrand.

La xarxa està formada per grans ciutats, però Maragall és conscient que el territori, tant català com de la macroregió, també el configuren les ciutats mitjanes. Per això s'estableix amb ciutats mitjanes del territori, i s'arriba a plantejar la participació de ciutats com Perpinyà, Figueres, Girona, Jaca o Castelló en la xarxa. També per altre costat, s'intenta la participació d'altres iniciatives de cooperació transfronterera, com la Conferència Interpirinenca de Poders Locals. Joan Armangué, alcalde de Figueres entre el 1995 i el 1997, afirma que la visió euroregional de Maragall "va ser assumida pel municipalisme". La proposta d'un territori en xarxa, capaç d'estructurar una regió funcional des de les ciutats grans i mitjanes es va convertir també en una aposta de la resta d'alcaldes. Armangué ho exemplifica amb la Cimera de Figueres de l'any 1998, que agrupà als alcaldes de Figueres, Girona, Perpinyà, Nimes, Lleida, Tarragona i Barcelona per treballar i preparar l'arribada del tren d'alta velocitat. Maragall ja no era alcalde, es denota la seva influència i visió. Aquesta xarxa de ciutats del TAV encara es reuneix anualment.

Segons Sabartés, la xarxa C-6 es basava fortament en la confiança entre els líders polítics. I en el moment en què aquests comencen a canviar, la relació és cada cop més complicada i perd interès per alguna de les ciutats. A més, la decisió de dotar la xarxa d'una figura legal com la d'Agrupació Europea d'Interès Econòmic, fa que el funcionament fos feixuc i costós. Això suposà la dissolució ja en etapa de l'alcalde Clos, l'any 2001.

17. Document d'ús intern. Audiència del President del Govern als alcaldes de la xarxa C-6. (1993). Arxiu Maragall.

Conferència Interpirinenca de Poders Locals

La Conferència (CIPL) va ser creada l'any 1984, i agrupava diversos municipis francesos, catalans i andorrans. En concret, Barcelona i La Seu d'Urgell per part catalana, Tolosa, Ax-les-Thermes i Foix per part francesa, i tots els comuns d'Andorra. Aquesta associació tenia com a interès principal el foment de la cooperació transfronterera en àmbits com la cultura, l'esport, el turisme, la gestió del medi ambient i les infraestructures. La seva escala és més reduïda que la C-6, ja que incorpora municipis molt petits, però és un bon exemple més de la visió multiescalar de Maragall, on l'element més gran i el més petit sumen en un mateix projecte.

Aquesta associació tingué com a president l'alcalde de la Seu d'Urgell, Joan Ganyet des del 1985 fins al 2003. La xarxa C-6 aprovà la col·laboració amb la CIPL l'any 1996, cosa que va permetre al president de la mateixa assistir a la reunió de la C-6 l'any 1997 a Tolosa. La sinèrgia de les dues sumava esforços per treballar en favor de la cooperació transfronterera.

Un element interessant pel territori és la influència que exercirà Barcelona en alguns àmbits, com la planificació estratègica. Així, alguns dels municipis de la CIPL començaran a impulsar els seus plans estratègics a inicis dels anys noranta, amb el suport de Barcelona.

Per altre costat, les infraestructures seran altre cop un element present en les trobades i espais de debat. Les obres del Túnel de *Puymorens* i els seus accessos seran també objecte per pressionar les administracions superiors per ser una infraestructura estratègica. No només pels territoris veïns, sinó també pel conjunt de la macroregió, ja que permet la connexió més ràpida entre Barcelona i Tolosa.

Joan Ganyet, alcalde de la Seu d'Urgell entre els anys 1982 i 2003, afirmà que Maragall entenia que per l'impuls de les relacions entre Barcelona i Tolosa de Llenguadoc calia tenir present el territori que hi havia al mig. Aquestes relacions havien de passar pel Pirineu, i per tant calia sumar les ciutats mitjanes i intermèdies, així com Andorra. Mostra altre cop de la comprensió de Maragall del territori com un joc d'escapes, on totes són necessàries pel bon funcionament del conjunt. Ajuda, en paraules de Ganyet, a fer emergir els Pirineus enmig del gran eix de les dues ciutats capitals. I recull l'expressió de Maragall "els Pirineus venceran". Destaca l'excalcalde, la visió de futur de Maragall, com una persona "de visió amb llums llargues", capaç de veure més enllà amb una gran capacitat d'anticipació. L'alcalde Maragall, continua Ganyet, donà totes les facilitats perquè els Pirineus fossin un actor més en la cooperació transfronterera, però també en esdeveniments claus que facilitaran la projecció exterior del territori, però també la seva renovació. El moment més important foren els Jocs Olímpics del 1992, on la Seu d'Urgell tingué un paper destacat com a subseu olímpica.

Maragall president: de L'Euroregió Pirineus Mediterrània a l'Espai Català Transfronterer

L'arribada de Pasqual Maragall a la presidència de la Generalitat de Catalunya l'any 2003 després de l'acord de govern tripartit, amb la signatura del *Pacte del Tinell*, suposa també un canvi en l'acció exterior del govern de la Generalitat, i per tant també de les relacions transfrontereres.

Així, en el mateix *Pacte del Tinell* hi apareixen ja propostes per avançar en matèria de cooperació transfronterera, per avançar en la consolidació d'un espai de cooperació transfronterera. I el pacte recull els següents punts referents a la cooperació transfronterera:

- "Establir acords internacionals amb altres entitats polítiques sobre matèries de competència de la Generalitat, especialment pel que fa a la col·laboració transfronterera".
- "Promoure la coordinació de polítiques econòmiques, socials i culturals en el conjunt dels

territoris del denominat «arc mediterrani» en el marc de la UE, avançant vers la construcció d'Euroregió Pirineus Mediterrània”.

- “Catalunya pot esdevenir un nucli essencial d’una regió europea que abasta l’espai de l’antiga Corona d’Aragó i s’estén fins a Montpeller i Tolosa. Una euroregió que s’estén per l’eix Mediterrani, per l’eix de l’Ebre, i que connecta la Mediterrània occidental amb el nucli d’Europa, amb el nord d’Itàlia i amb el Magrib.”
- “Consolidar l’Euroregió de l’Arc Mediterrani”.

Una vocació transfronterera que tenia com a principal objectiu la creació i consolidació d’una euroregió on Catalunya tingués un paper motor, com a espai de cooperació per impulsar el desenvolupament econòmic, les infraestructures i millora de la influència a les institucions europees.

L’Euroregió Pirineus Mediterrània

La idea d’una Euroregió no és nova. Sota la presidència de Jordi Pujol es va impulsar l’Euroregió Mediterrània, formada per Catalunya, Llenguadoc-Rosselló i Migdia-Pirineus, l’any 1991. Un cooperació però que no va resultar massa fructífera, més enllà de petits projectes recolzats per INTERREG (Morata, 2005) degut en part a la falta d’instruments legals per impulsar-la, el poc suport dels governs estatals i canvis polítics en les regions involucrades. Per Antònia Sabartés, l’Euroregió Mediterrània se sustentava bàsicament en l’amistat dels tres presidents, de cada regió, que coincidien en color polític. Quan les regions franceses comencen a canviar de lideratge, l’interès es perd fins a la dissolució. La visió de Maragall era estratègica i tenia un fort component territorial.

La cooperació transfronterera, que havia estat una part fonamental de l’activitat internacional de l’etapa a alcaldia, havia de prosseguir a la presidència de la Generalitat. Tot i que hi ha un salt d’escala, el fet d’impulsar-les des del nivell regional concorda igualment amb la seva visió d’Europa i de la cooperació.

Així per tant la cooperació iniciada amb la xarxa C-6 de ciutats, té com a continuadora natural l’Euroregió, que es va decidir batejar com a Pirineus Mediterrània. Les regions que en formen part, amb l’excepció del País Valencià, són les que tenen per capital les ciutats que formaven la C-6. S’entén així el paper que aquestes tenen en articular les seves regions, i com aquestes completen la macroregió de la que ja en parlava Maragall en la seva etapa d’alcaldia. De fet Maragall, tal com recull el Periódico de Catalunya, assegurarà que “no té capital ni seu: és una xarxa”¹⁸.

L’Euroregió Pirineus Mediterrània neix oficialment l’octubre del 2004, amb la firma de la declaració constitutiva per part dels presidents i representants de l’Aragó, les Illes Balears, Catalunya, el Llenguadoc-Rosselló i el Migdia-Pirineus. La voluntat avança després en constatar que “des de fa anys, a Europa algunes regions han donat un pas important: la creació d’euroregions que transcendeixen les fronteres estatals, unint les forces dels seus territoris i la seva ciutadania per assolir un potencial més gran”¹⁹. La idea s’enquadra també en les propostes fetes que fan referència a la consolidació de l’*eix Mediterrani*, que s’escampa entre Andalusia i la Ligúria, i que havien quedat recollides per exemple en els treballs preparatoris de la Unió Europea sobre l’Estratègia Territorial Europea del 1999, amb estudis comunitaris dels anys vuitanta i noranta que reflexionen sobre la cohesió territorial. Segueix també la visió de Brunet esmentada amb anterioritat amb la idea del *nord del sud* als anys vuitanta, però també els treballs anteriors que posen de manifest en especial la cooperació entre Catalunya i el País Valencià de Pierre Deffontaines o Romà Perpinyà. Els treballs del geògraf Josep Vicent Boira recullen l’articulació d’aquest eix amb publicacions com *Euram 2010. La via europea* (2002) o *La*

¹⁸ El Periódico de Catalunya. 30/10/2006

¹⁹ Declaració constitutiva de l’Euroregió Pirineus Mediterrània “L’Euroregió, un futur compartit”. 29/10/2010.

Commonwealth catalanvalenciana: la formació de l'eix mediterrani al segle XX (2010), entre d'altres (Boira, 2010). La vocació mediterrània ha estat sempre present en Maragall, com demostren les nombroses iniciatives en aquest sentit, d'acostament entre les dues ribes, de forma destacada durant l'alcaldia.

Hi ha una absència destacada: el País Valencià. En paraules del president Camps, del Partit Popular. Tot i la invitació perquè aquesta comunitat entrés a formar part de l'Euroregió, se'n va desdir per decisió política. El president valencià afirmà que l'Euroregió no era una prioritat per la seva comunitat, i que la seva voluntat era seguir competint amb la resta de comunitats autònomes per millorar el seu desenvolupament econòmic. Hi ha però un transfons geopolític important. La constitució de l'Euroregió ha format part de l'històric i encara vigent debat sobre l'Espanya radial. Algunes declaracions també recullen la voluntat de frenar suposades "ànsies expansionistes" de Maragall i Catalunya envers la Comunitat Valenciana. Poc temps després de la constitució de l'Euroregió, els presidents de la Comunitat Valenciana, Madrid i Balears aparegueren conjuntament, apostant per un eix centre-perifèria²⁰, cap al llevant espanyol, al que també s'hi sumaria Múrcia. Tots liderats per presidents populars. Un debat sobre l'articulació territorial espanyola, en un moment de canvi de govern central, amb l'arribada de Zapatero a la Moncloa.

Sense la Comunitat Valenciana, doncs, la declaració fundacional recull el caràcter complementari dels diferents territoris. Com a primera riquesa, diu el document, els territoris compten amb una xarxa de centres metropolitans de dimensió europea. Una clara referència a la xarxa C-6, que ja feia un anys que havia caigut en una situació de *stand-by*. També recull les similituds pel que fa al teixit econòmic i social, els sectors productius i la cultura.

Els objectius

A diferència d'altres organismes de cooperació, com la Comunitat de Treball dels Pirineus, l'Euroregió té un caràcter de governança horitzontal i vertical, amb cooperació entre actors a múltiples escales. La declaració diu que "amb la participació activa d'organismes de la societat civil que representen els nostres ciutadans i dels governs locals i supra-locales, cercarem els ajuts i les complicitats europeus i estatals necessaris per garantir l'èxit de la nova Euroregió Pirineus Mediterrània". Té una vocació molt oberta i flexible, ja que pretén involucrar a tots els actors, local, regional, estatal i europeu, en la cooperació. A més d'involucrar igualment a actors privats, més enllà de l'administració pública. Vol esdevenir:

- Un espai econòmic, de recerca i innovació tecnològica ambició al sud d'Europa
- Una densa xarxa d'infraestructures al servei de la ciutadania
- Una cruïlla d'intercanvis culturals i humans
- Un nou motor del Partenariat Euromediterrani

Tot i que l'Euroregió no té una figura jurídica, es va apostar per aprovar una Agrupació Europea de Cooperació Territorial (AECT). Aquesta figura, creada l'any 2006 pel Parlament Europeu per a les entitats locals i regionals, pretén formar estructures de cooperació, sota un marc jurídic compartit per, entre d'altres, poder gestionar els fons europeus, els projectes compartits o els recursos disponibles. Els representants de les regions de l'Euroregió, amb l'excepció de l'Aragó que havia abandonat la participació en l'Euroregió, aproven l'any 2007 la declaració constitutiva de l'AECT. El conveni final serà signat l'any 2009 a Palma.

---

20. El president valencià Francisco Camps juntament amb Esperanza Aguirre, de la Comunitat de Madrid, presentaren el 2004 l'anomenat "Eje de la Prosperidad", en contraposició amb la proposta de Maragall. http://www.abc.es/hemeroteca/historico-11-06-2004/abc/Nacional/camps-y-aguirre-reivindicaran-el-eje-de-la-prosperidad-frente-al-de-zapatero-maragall_9621962313196.html

L'Euroregió es desplega a partir de dues estructures: per un costat una estructura política, amb les comissions formades per representants de les diferents regions amb el suport de la secretaria general i una presidència de 18 mesos rotatòria entre les regions; i per altre costat per l'AECT, que li permetrà desenvolupar la seva estructura compartida entre les regions, dotant-la de capacitat d'actuació. Els estatuts de l'AECT, a partir de la seva creació, recollia l'establiment de la direcció a Tolosa, la secretaria general a Barcelona i una representació a Brussel·les.

Com a eixos d'actuació principals, l'Euroregió pretenia:

- **Projectar l'Euroregió en l'espai euroregional, estatal i internacional:** Projectar l'Euroregió com el principal pol d'innovació i creixement sostenible del sud d'Europa, promovent intercanvis d'informació que fomentin la cooperació interregional i l'atracció d'inversió.
- **Accelerar el desplegament de les infraestructures estratègiques necessàries per a un desenvolupament sostenible de l'Euroregió:** Impulsar el disseny i l'execució d'infraestructures estratègiques en l'Euroregió que potenciïn una xarxa de plataformes i serveis logístics de primer nivell; afavorir un equilibri sostenible entre el transport de passatgers i de mercaderies mitjançant la intermodalitat; garantir la connectivitat interior i exterior de l'espai euroregional.
- **Impulsar sectors econòmics que tinguin interessos compartits i un alt valor afegit:** Realitzar una aposta conjunta per sectors d'activitat amb un alt component innovador i on es combinen investigació, indústria i suport de l'administració (sectors biomèdic, biotecnològic, aeronàutic i aeroespacial, energies renovables, indústries del medi ambient, nanotecnologies...), com també per sectors tradicionals sotmesos a noves exigències de qualitat (turisme, agroindústria, moda, disseny, indústries culturals...).
- **Desenvolupar l'Euroregió universitària i científica:** Construir l'Euroregió universitària i científica entesa com un espai de cooperació reforçada inserit en el context europeu i global, i que respongui a les necessitats de la nova economia i de l'Euroregió com a societat del coneixement.
- **Donar una dimensió ciutadana a l'Euroregió:** Apropar l'Euroregió als ciutadans amb la creació progressiva d'un espai social, cultural, educatiu i mediàtic compartit, a partir d'iniciatives euroregionals que sorgeixin de la societat civil de les administracions de diferents nivells.
- **Atendre la problemàtica transfronterera:** Fer front a la problemàtica específicament transfronterera i derivada de la insularitat, de forma coordinada amb la Comunitat de Treball dels Pirineus (CTP).
- **Ser un referent clau a la Mediterrània occidental:** Esdevenir un actor polític i econòmic destacat en el marc del partenariat euromediterrani, mitjançant accions conjuntes dirigides als països del sud de la Mediterrània (principalment del Magrib), i el reforçament de l'Arc Mediterrani europeu (Espanya, França i Itàlia).

El balanç

Una proposta amb gran ambició inicial que ha de fer front a una realitat. Els canvis polítics seran en alguns casos un fre a la seva consolidació. Tot i la feina que realitza la secretaria general de coordinació i suport a les diferents presidències rotatives, és cert que l'impuls polític és clau. Així, els canvis constants en algunes institucions, com el cas de la Generalitat de Catalunya, o els canvis en la configuració territorial a les regions franceses afegeixen complexitat.

Antònia Sabartés, primera secretària general de l'Euroregió, a l'hora de fer balanç afirma que durant l'etapa sota la presidència de Maragall destaca el gran impuls polític, més que no pas els projectes concrets. Un impuls polític que s'hauria d'haver vist més reforçat per un major compromís per

part dels presidents i polítics, ja que hauria donat una major visibilitat al projecte. És durant l'etapa posterior, amb la presidència Montilla, on s'aconsegueix desenvolupar un seguit de projectes en diferents àmbits que suposen el desplegament de l'acció de l'Euroregió.

L'Euroregió s'ha convertit en un espai de xarxa d'intercanvi d'alguns actors d'aquest espai, i s'ha especialitzat en certs àmbits d'actuació, al voltant de projectes d'innovació econòmica, cultura, educació i en menor mesura medi ambient. Així ho reflecteixen els diferents balanços d'actuació de les diferents presidències fins a l'última disponible, al 2014. L'Euroregió finança projectes d'alguns d'aquests àmbits d'actuació, però també forma part com a actor en altres projectes europeus finançats per INTERREG, igualment en temàtiques similars.

Tot i la voluntat d'esdevenir un gran actor de cooperació territorial capaç d'articular aquest gran espai territorial, certament el seu impacte ha estat limitat a alguns projectes i fer xarxa entre alguns actors. Per altre costat, pel que fa al paper de Catalunya i Barcelona en la consolidació de l'Euroregió es poden valorar alguns elements. Per un costat, seria fàcil associar el projecte a l'obra de govern de Pasqual Maragall per ser el gran impulsor d'aquesta iniciativa, ja sigui com a alcalde amb la xarxa C-6 i com a President pròpiament amb l'Euroregió. Per tant, el paper català ha estat determinant. També, per la concepció de Maragall d'espai com a xarxa, i així ho especifica en alguns discursos, aquest espai no té capital, per ser una xarxa on tothom aporta la seva especificitat. Però si que aconseguí que, per exemple, l'AECT, a l'hora d'establir-se tingués la seu de la direcció a Tolosa, i en canvi, la secretaria general, que té un pes fonamental en el desplegament tècnic de l'Euroregió fos a Barcelona. Assegurava així un cert equilibri entre el nord i el sud, entre les dues grans ciutats de l'espai. Aquest fet, però, ha deixat de ser una realitat, ja que ens aquests moments s'està traslladant tots els espais de treball, ja siguin els de Tolosa com els de Barcelona a Perpinyà. Tot i que per un costat pot ser un element d'eficiència, per altre suposa una pèrdua simbòlica per Barcelona i Catalunya. D'igual manera, si s'observa el programa electoral de Junts pel Sí, governant actualment la Generalitat (2017) veurem com no hi ha ni una sola referència al paper de l'Euroregió Pirineus Mediterrània.

La Comunitat de Treball dels Pirineus

La Comunitat de Treball dels Pirineus es fundà l'any 1982, per part de totes les regions espanyoles i franceses dels dos costats dels Pirineus. La voluntat d'aquesta organització era la consolidació d'un espai de treball per avançar en la cooperació territorial i transfronterera a l'hora de tractar els problemes compartits que es podien tenir en aquest espai, en especial els territoris de muntanya. Un espai que nasqué i treballà durant més de vint anys sense cap instrument legal que permetés tenir una estructura pròpia o legal que facilités per exemple rebre finançament europeu o tenir treballadors. Una estructura que durant una bona part de la seva història era poc més d'un punt de trobada periòdica dels diferents governants que impulsaven alguns projectes pel territori.

El seu funcionament suposa que la direcció de l'entitat, que recau en la secretaria general, sigui rotatòria entre les diferents regions. En una d'aquestes etapes, coincidí la presidència per Catalunya amb l'arribada a la Generalitat de Pasqual Maragall. Precisament per l'impuls català, la Comunitat de Treball dels Pirineus va passar a tenir una entitat pròpia. Joan Ganyet fou designat secretari general de la Comunitat en representació de la Generalitat, i es decidí donar el més important impuls a aquest organisme aconseguint aprovar el fet de convertir-se en consorci. Així, per primer cop, tenia entitat jurídica i podia actuar de manera autònoma, amb un pressupost i interactuar directament amb la Unió Europea. Gràcies a aquest fet pogué tenir la responsabilitat d'assumir la gestió del Programa Operatiu de cooperació transfronterera entre Espanya, França i Andorra (POCTEFA), encarregat d'assumir els fons INTERREG per a la cooperació transfronterera. Ganyet destaca la total disposició de la Generalitat, i en concret de Maragall, per assumir el repte d'aprovar el consorci, ja que es veié clar que era un instrument necessari per poder realment constituir un organisme de gestió que facilités la governança del territori pirinenc als dos costats de la frontera.

Una sinèrgia positiva: l'Hospital Transfronterer de la Cerdanya i l'Eurodistricte de l'Espai Català Transfronterer

Les iniciatives de cooperació transfronterera han anat molt més enllà de l'acció governamental de Maragall. Anna Terrón destaca la gran feina feta per europeïtzar la Generalitat durant la presidència de Maragall, i perquè Europa fos una prioritat real del conjunt dels departaments, amb voluntat transversal de fer de les polítiques europees una aposta de futur. La cooperació territorial i transfronterera és un dels millors exemples amb feina feta en múltiples àmbits com salut, medi ambient, infraestructures o d'altres durant la presidència de Maragall. Les sinèrgies impulsades per la seva acció han donat fruits importants i alguns resultats de gran importància pel territori, ja que l'acció de la cooperació transfronterera és precisament eliminar l'efecte barrera que pugui generar una frontera política. Són moltes les accions, en especial les realitzades per municipis fronterers, sovint amb poca població però amb una vocació de cooperació amb els veïns de l'altre costat dels Pirineus molt potent i consolidada amb el temps.

Hi ha algunes iniciatives que no coincideixen exactament amb l'acció de Maragall a la seva presidència, però si que són fruit del treball realitzat per la cooperació transfronterera durant el seu mandat a la presidència. Un impuls que neix en bona mesura d'aquell moment. Destaquen l'Hospital Transfronterer de la Cerdanya i l'intent per crear l'Eurodistricte de l'Espai Català Transfronterer.

Pel que fa a l'Hospital Transfronterer, després de diferents intents per aprofundir en la cooperació sanitària, l'any 2003 un estudi de viabilitat econòmica finançat per INTERREG III suposa la primera pedra per la construcció del primer hospital transfronterer d'Europa a Puigcerdà, que donarà servei al conjunt de la Cerdanya. La Generalitat de Catalunya, juntament amb la Fundació Hospital Transfronterer de la Cerdanya, constituïda per impulsar i gestionar l'Hospital amb actors dels dos costats de la frontera, aconseguí 18 milions d'euros del POCTEFA 2007-13 per la seva construcció (Berzi, 2013). El paper de la Generalitat de Catalunya per la construcció de l'hospital és un exemple de capacitació del nivell regional per exercir com actor transfronterer. En paraules d'Anna Terrón, la Generalitat assumí la responsabilitat del govern espanyol, dialogant directament amb el govern central francès. El Ministeri de Sanitat espanyol cedí a Catalunya les gestions. Per tant, el principi de subsidiarietat tantes vegades reclamat per Maragall s'aplicà amb èxit.

Per altre costat, un altre exemple és l'Eurodistricte de l'Espai Català Transfronterer. L'any 2007 un grup d'autoritats locals i regional signà a Ceret un manifest per iniciar els tràmits necessaris per la constitució d'un Eurodistricte per l'espai format entre la província de Girona i el departament francès dels Pirineus Orientals, amb una AECT com a figura jurídica de gestió. Aquest territori, vertebrat per les àrees urbanes de Perpinyà, Figueres i Girona i diferents infraestructures, volia potenciar la seva complementarietat social i econòmica. Al mateix temps, volia servir com espai de cooperació per impulsar les polítiques necessàries per superar el fet fronterer.

L'Eurodistricte però no s'ha desenvolupat, ja que encara no s'ha aprovat la seva constitució deu anys després de la firma de la Declaració de Ceret. Segons Castañer i Feliu (2012) els canvis polítics en els governs locals i regionals, les diferents posicions davant la prioritat o no de reivindicar la catalanitat dels territoris francesos, la prioritat d'altres temes en moments de crisi econòmica, la dilació en el temps de la signatura dels estatuts per part del Govern francès i la falta de lideratge han contribuït a la desmotivació i a la falta de capacitat d'acció conjunta i coordinada.

Dos projectes, per tant, que segueixen un treball impulsat per la Generalitat de Maragall, i que reflecteixen també una idea transversal que ha anat sorgint al llarg d'aquestes pàgines: la voluntat de treball a diferents escales, i com el treball local i regional es complementen. També, la voluntat de consolidar un territori compartit on els Pirineus són, en paraules de Maragall utilitzant una metàfora, un *carrefour*, un element que uneix i ja no separa.

5. La realitat avui: a mode de conclusió

Després d'analitzar en part el seu pensament i la seva obra de govern, les conclusions ens porten de manera inevitable a valorar-ho com un fet passat, però que sens dubte es pot traslladar al present, tot i tenir una realitat diferent.

I possiblement aquest és un dels elements que sobta més. El fet de poder traslladar al present una part important d'escrits i polítiques que tenen en alguns casos més de trenta anys. Això ens porta a un doble escenari: primer, que lamentablement una gran part dels problemes que afrontaven les ciutats, regions i Europa són encara vigents. I per altra banda, la gran capacitat analítica i d'anticipació dels problemes per part de Pasqual Maragall, Margarita Obiols i Joan Ganyet, que foren entrevistats de manera separada, utilitzaren una mateixa expressió: la visió “amb llums llargues” de Maragall. La seva capacitat d'entreveure el futur, i de pensar i actuar en política tenint en compte el present i el futur.

Si analitzem l'Informe de la Delegació del Grup Eurociutats amb el president de la Comissió Europea Jacques Delors, de l'any 1989, queda recollit que els batlles de les diferents ciutats varen posar de manifest que feien front a diversos problemes comuns importants. Afirma l'Informe: “els Alcaldes van cridar l'atenció del president de la Comissió Europea sobre les preocupacions comunes de les grans metròpolis en vigílies de la realització del gran espai únic de 1993: els problemes de la circulació a les ciutats i de la xarxa de transport europea encara inacabada; la qualitat de vida dels ciutadans i els problemes de l'entorn urbà; els problemes lligats a la toxicomania; els problemes de l'acollida dels immigrants; els problemes dels centres dels nuclis urbans i de la seva perifèria, especialment en el marc de la reconversió industrial i de l'envelliment de les poblacions”. Problemes tots ells, vigents avui dia encara. Especialment interessant pel cas barceloní i català el referent a la xarxa de comunicacions europea, si pensem en el Corredor Mediterrani; en l'acollida dels immigrants, on Barcelona ha fet bandera en el paper de les ciutats; o els problemes dels centres dels nuclis urbans, també lligat a Barcelona o Girona per exemple, amb els conflictes derivats de processos de gentrificació o impacte del turisme.

Si per contra, analitzem la realitat en l'espai transfronterer que ens ha ocupat bona part d'aquest document, es troben també problemàtiques encara vigents avui. Per exemple, el referent al model radial en les infraestructures de l'estat espanyol, en especial referent al tren d'alta velocitat. L'Espanya que frena el Corredor Mediterrani que hauria d'articular el llevant espanyol per connectar amb França i Europa. Un corredor però en part també limitat a França, ja que el govern francès tampoc té en l'horitzó pròxim la voluntat de concloure les obres del TGV entre Perpinyà i Montpeller. Un sud de França per tant encara oblidat en part pel nord, i que dificulta la connexió completa del *nord du sud* amb Europa. Aquest *nord du sud* veu com tampoc acaba de consolidar-se l'Euroregió com a gran estructura de cooperació i de *lobby* davant les altes institucions. La marxa de l'Aragó com a membre i el trasllat de la seu de Barcelona són elements per a la reflexió. Les persones entrevistades destaquen un fet compartit. El lideratge personal a l'hora de tirar endavant iniciatives en aspectes com la cooperació transfronterera. Per Maragall era un element necessari i imprescindible per aconseguir assolir l'articulació del territori català i europeu des de la seva visió. Una visió que per altra banda, també segons els entrevistats, ha quedat en gran part desdibuixada avui, i no és una aposta clara per una part dels dirigents polítics. Ningú després de Maragall ha treballat de manera tan incansable per aquesta Europa de les ciutats.

No podem oblidar tampoc la realitat a Catalunya. Una situació sens dubte complexa i que presenta un canvi d'escenari respecte l'imaginat per Maragall. Una realitat que trenca amb la visió constructivista d'una Europa urbana, de ciutadans per sobre dels estats. Un canvi que també suposa un nou enfocament en la manera d'entendre la participació catalana en la construcció europea.

I per últim un fet important de gran actualitat: el problema de la desafecció amb Europa. Segurament una part dels mals que sobrevolen Europa tenen el seu origen en els mateixos punts sobre els que reflexionava Maragall. La necessitat d'aprofundir en fer arribar els valors europeus als ciutadans, per crear definitivament una Europa dels ciutadans, una ciutadania europea. L'auge del populisme que vol acabar amb la Unió Europea, lligat en part a la falta d'integració d'una part dels ciutadans, especialment en espais urbans, és un dels millors exemples. Una Europa *bottom-up*, que conegui i respongui de manera ràpida i eficient als problemes dels ciutadans potser és la solució. Aquella Europa *prossima*. Aquella Europa de regions i ciutats.

6. De l'Europa prossima, a la prossima Europa

Una de les majors aportacions de Maragall al pensament sobre Europa és el seu llibre *Europa Pròxima* (*Europa Prossima*, en italià), citat en diverses ocasions en aquest document. Confeccionat durant la seva etapa a Itàlia després de l'alcaldia de Barcelona i abans del anys a la Generalitat, recull textos propis i d'altres personalitats que contribuïren a confeccionar el volum sobre l'Europa de les ciutats i regions que propugnà Maragall. Aquella Europa propera a les persones, a la ciutadania europea reconeguda per primer cop amb el Tractat de Maastricht del 1992, que tenia en el principi de subsidiarietat el puntal d'una estructuració política que propugna una nova estructuració europea que trenqui amb l'hegemonia dels estats. Un nou regionalisme que té en les dècades dels anys vuitanta i noranta el moment de màxim desenvolupament, però que tal i com exposa Keating (2008), no ha aconseguit imposar el seu relat. Les regions no han esdevingut un actor clau en l'esdevenir i el funcionament europeu, si bé tenen un paper important a l'hora de poder desplegar una part destacada de la política europea.

La Unió Europea viu, des de fa quasi una dècada, un període de crisi política, econòmica i social, que ha fet posar en dubte alguns dels fonaments del projecte europeu. Però sobretot, ha deixat de manifest que aquesta Unió és únicament una unió d'estats. Tot i això, alguns problemes dels que pateix avui Europa no tenen ni tan sols una dimensió estatal. I potser també, en la majoria dels casos, la Unió Europea té en part solucions. El procés català és un bon exemple. El conflicte de fons no és només català, sinó que es repeteix en diversos territoris al llarg del continent. Una tensió que com a centre del debat té una paraula: sobirania. Qui exerceix la sobirania?

Una cosa sembla que ha quedat clara al llarg dels darrers anys. S'ha reafirmat que la Unió Europea és un grup d'estats. Que no sembla que fins ara estiguin disposats a canviar l'estructura institucional de la Unió. Es fa esment en paràgrafs anteriors a la proposta d'una Europa de les regions i les ciutats que no va poder ser. La crisi econòmica, que va degenerar també en crisi política, ha reforçat el paper dels estats. Però més que mai, també, ha estat en el centre de les crítiques per molts agents socials i econòmics. Nous actors reclamen assumir sobirania. I aquest exercici es reproduïx a múltiples escales: des d'una necessària major participació ciutadana en política, a la sortida del Regne Unit de la Unió Europea amb el *Brexit*. El cas català també mencionat amb anterioritat és també un bon exemple, que coincideix amb Escòcia, el Vèneto o Còrsega. Múltiples escenaris de conflicte on la Unió Europea i els socis, els estats, no han pogut o sabut, donar resposta.

Aquest fet planteja diversos escenaris de futur. Escenaris que suposen forces cap a diversos costats, i que plantegen realitats molts diferents que poden significar reforçar o debilitar els grans actors d'aquest procés, ciutats, regions, estats i la mateixa Unió Europea. Així, sorgeixen tres vies de futur: una primera, que signifiqui un reforçament de l'estat, debilitant la Unió Europea i les regions; la segona, que pot suposar el trencament dels estats per conflictes amb les regions i possiblement, una reconfiguració de la Unió Europea; i per últim, una tercera que sigui un camí entremig, que aposti per noves estructures territorials que superin els límits estatals i regionals, reforçant així la Unió Europea i un nou repartiment de la sobirania.

El primer escenari plantejat sembla avui més una realitat propera que llunyana. Els estats davant la crisi econòmica i política han plantejat una estratègia de supervivència, reforçant el seu paper. Això suposa en alguns casos, recentralitzar. Que significa, per tant, menys poder per les regions i ciutats, i també, per la Unió Europea. Es posa, per tant, en dubte el principi de subsidiarietat, i la cessió a la Unió de poders i competències en matèries que s'escapen dels límits estatals i que necessiten d'una

major perspectiva en el món global, com la defensa comuna, els reptes del canvi climàtic, l'Euro o el mercat comú. Coincideix amb el que el Llibre Blanc sobre el Futur d'Europa, presentat pel president de la Comissió Juncker a inicis del 2017 proposa, en el seu segon escenari, una Europa centrada en el mercat comú, on la Unió deixa de banda el seu procés integrador en gran part de les matèries en les que treballava fins ara. El mercat comú se centra bàsicament en capitals i béns, degut als majors i constants controls a les fronteres internes dels estats. Un escenari, per tant, oposat a la integració que fins ara havia estat el procés natural en l'evolució europea des de la CECA. Les fronteres estatals tornaran a tenir un pes determinant per reafirmar sobirania de l'estat perquè no es posi en dubte el seu propi sentit i existència. La cooperació transfronterera seria d'una gran complexitat perquè les fronteres serien difícilment permeables o en tot cas, molt menys del que ho són avui complicant especialment la lliure circulació de persones.

En segon lloc, un escenari menys plausible, té en l'horitzó una Europa molt més fragmentada degut a la divisió de diversos territoris. El referèndum a Escòcia, la situació a Catalunya, les eleccions a Còrsega, però també la perpètua situació de Bèlgica, són exemples de la complexitat i de la gran varietat de situacions que es poden trobar a Europa. La reclamació de major sobirania per part de diversos territoris és una fet que pot suposar un trencament en l'estabilitat europea depenent de com es gestioni la situació. La Unió Europea, que té en les regions i ciutats una peça clau en el desenvolupament d'una part important de les seves polítiques, davant de situacions on les regions demanen una implicació europea per solucionar-les, la Unió respon que són els estats qui han de solucionar les tensions. Una Europa més fragmentada segurament afegeix complexitat en l'assoliment dels objectius d'integració política i econòmica, però també suposa un repte major en la governança del territori i d'alguns dels reptes més importants com el canvi climàtic, la gestió de les migracions o el terrorisme. Segurament seria difícil per la Unió assumir aquest gran fragmentació. La complexitat per avançar en la integració política augmentaria encara més, i possiblement, l'únic camí que tindria seria centrar-se en el mercat comú, tornat altre cop a un dels escenaris del Llibre Blanc de Juncker pel futur de la Unió.

Dos escenaris que presenten dificultats i canvis estructurals si analitzem l'Europa contemporània. I per altra banda, escenaris que no semblen desitjables si el que es vol és avançar en una Unió Europea més integrada i reforçada. Contraris precisament a tot el que s'ha exposat fins al moment en referència a Maragall. Això implica trobar noves fórmules per poder donar una solució i que superin els dos escenaris prèviament exposats. I en aquesta tercera via, sense que suposi una referència a la situació catalana, Pasqual Maragall ja havia aportat propostes que han de ser encara desenvolupades.

Aprofundir en el principi de subsidiarietat i impulsar noves estructures de governança que puguin frenar les dues tendències oposades abans esmentades. Aquesta sembla la possibilitat més factible per poder avançar en aquest sentit. Implica també que els estats han de reformar les seves estructures administratives. La Unió hauria de tenir un paper actiu, i juntament amb els estats, establir els mecanismes que permetin avançar. Seria important establir quines són les matèries que haurien de ser gestionades per cada un dels nivells administratius, al mateix temps que es reforça la presència de les regions i els ens locals en les institucions i la presa de decisió en el si de la Unió. Donar un paper més decisiu al Comitè de les Regions podria ser una bona sortida en aquest sentit, que anés més enllà del simple ens de consulta.

Però la major complexitat resideix en la possibilitat d'establir les estructures de govern que en molts casos trencarien les fronteres establertes. Aquestes estructures hauran de respondre a una realitat territorial que les fes coherents i funcionals. Les àrees funcionals derivades de les grans regions metropolitanes són un bon exemple. Caldria dotar-les dels poders necessaris i suficients per poder gestionar de forma eficient la seva realitat. Però també més escales territorials. Un bon exemple són les macroregions. S'ha avançat en els darrers anys amb algunes estratègies macroregionals, com la del

Bàltic o la del Danubi. I de fet és un concepte i idea antiga, ja que des dels anys 70 hi ha institucions, com la Conferència de Regions Perifèriques i Marítimes. Reforçar per exemple les macroregions suposaria dotar-les de poder, de sobirania. Això vol dir que els estats, però també les regions haurien de cedir competències en favor d'aquestes macroestructures. Poden ser de gran utilitat per gestionar algunes matèries, com les xarxes d'infraestructures, gestió de grans espais naturals o polítiques de foment econòmic. Les macroregions estan compostes de territoris amb similars característiques i de complementarietat. Així poden funcionar les estratègies compartides per tots els territoris que formin part d'aquests grans àmbits. Aquest pas suposa trencar amb la cartografia fins ara establerta.

Catalunya podria situar-se altre cop com a locomotora en la construcció europea. Seria en bona mesura una sortida a la situació actual. La seva experiència en l'establiment d'una política de cooperació transfronterera potent amb les regions del seu voltant és una senyal que demostra una capacitat per liderar una nova proposta d'aquesta envergadura. Caldria reorientar la política exterior de la Generalitat de Catalunya. Situar Catalunya i Barcelona en el lideratge d'una nova Europa estructurada diferent seria un nou impuls per fer-les capdavanteres en el *vell continent*. L'estructura de l'Euroregió podria ser un bon embrió d'aquest canvi. Caldria ampliar les regions membres, tornant a incloure l'Aragó i el País Valencià, i plantejar-se ampliar l'àmbit fins a la Ligúria. Consolidar el *nord du sud*, davant les progressives ampliacions a l'est d'Europa, i per afrontar el repte de relacions amb la riba sud del Mediterrani.

Tres escenaris diferents amb conseqüències també diverses per Europa i Catalunya. En un futur no gaire llunyà s'esdevindran canvis en el futur de la Unió Europea per poder afrontar aquestes transformacions que s'estan vivint. Europa, com a comunitat, ha de decidir el seu futur. Igual que Catalunya. Ha de ser conscient dels escenaris que té davant, del que vol per ella mateixa i com vol formar part de la comunitat de territoris que l'envolten. Essent conscients que escollir un camí pot significar excloure l'altre. Però un futur lluny d'Europa sembla el menys desitjable per Catalunya com a país i societat. L'*Europa proxima* necessita afrontar el present per poder avançar, essent conscient de la complexitat actual, interna i externa, amb les tensions dins dels estats i entendre la geopolítica global. El joc d'escapes, la importància de cada una d'elles i com poden encaixar dins d'una estructura on les interdependències són cada vegada més fortes.

7. Bibliografia

- Aixalà, A. (2015). «Ciudadans d'Europa, unim-nos!». *La contribució de Pasqual Maragall a l'impuls i projecció d'un moviment europeu de ciutats* (Llegat Pasqual Maragall). Barcelona.
- Berzi, M. (2013). Cross-Border Cooperation and Local Development in the Pyrenees . The Case of Cerdanya. *European Journal of Geography*, 4(4), 47-60.
- Boira, J. V. (2010). L'Eix Mediterrani: Entre les dinàmiques locals i la perspectiva megaregional. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 56(1), 91-109.
- Brunet, R. (1989). *Les villes Européennes* (Reclus-DAT). Montpellier.
- Castañer, M., i Feliu, J. (2012). L'eurodistricte català transfronterer. Un espai emergent sense marc administratiu. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 74, 41-58. <http://doi.org/10.2436/20.3002.01.12>
- Domínguez Castro, L. (2008). Quelques considérations sur les origines de la coopération transfrontalière en Europe : 1950-1980. *RECERC. Revista Electrònica del Centre de Recerca d'Estudis Catalans*.
- Gualini, E. (2006). The Rescaling of Governance in Europe: New Spatial and Institutional Rationales. *European Planning Studies*, 14(7), 881-904. <http://doi.org/10.1080/09654310500496255>
- Harguindéguy, J., i Bray, Z. (2009). Does cross-border co-operation empower European regions? The Case of Interreg III-A France-Spain. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 27, 747-760.
- Keating, M. (2004). La política territorial y el nuevo regionalismo. En F. Morata (Ed.), *Gobernanza multinivel en la Unión Europea* (p. 189-218). Valencia: Tirant lo Blanch.
- Keating, M. (2008). A quarter century of the Europe of the regions. *Regional and Federal Studies*, 18(5), 629-635. <http://doi.org/10.1080/13597560802351630>
- Letamendia, F. (2010). Cooperación transfronteriza europea: regulación, historia y trabajo. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 56(1), 71-88.
- Maragall, P. (Ed.). (1999). *Europa pròxima: Europa, regions i ciutats*. Barcelona: Edicions UPC.
- Morata, F. (2005). *Conclusiones del seminari: Les Euroregions: Experiències i aprenentages per a l'Euroregió Pirineus-Mediterrània*.
- Morata, F. (Ed.). (2006). *20 anys de Catalunya a la Unió Europea*. Patronat Català Pro Europa.
- Nel·lo, O. (2001). *Ciutat de ciutats. Reflexions sobre el procés d'urbanització a Catalunya*. Barcelona: Empúries.
- Nel·lo, O. (2017). La ciutat de Pasqual Maragall. En J. Badia, J. Bellmunt, J. Brugué, J. Fuster, O. Nel·lo, & J. Claret (Ed.), *Pasqual Maragall: pensament i acció*. Barcelona: La Magrana.
- O'Dowd, L. (2002). The Changing Significance of European Borders. *Regional & Federal Studies*, 12(4), 13-36. <http://doi.org/10.1080/714004774>
- Oliveras, X., Durà, A., i Perkmann, M. (2010). Las regiones transfronterizas: balance de la regionalización de la cooperación transfronteriza en Europa (1958-2007). *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 56(1), 21-40.
- Perkmann, M. (2003). *The rise of the Euroregion . A bird's eye perspective on European cross-border co-operation*.

- Pradel-Miquel, M. (2016). *Catalunya, xarxa de ciutats*. Barcelona: Fundació Catalunya Europa.
- Stead, D. (2014). The Rise of Territorial Governance in European Policy. *European Planning Studies*, 22(7), 1368-1383. <http://doi.org/10.1080/09654313.2013.786684>
- Tomàs Fornés, M. (2017). *Governar la Barcelona real. Pasqual Maragall i el dret a la ciutat metropolitana*. Barcelona: Fundació Catalunya Europa.
- Wassenberg, B., Reitel, B., Peyrony, J., i Rubió, J. (2015). *Territorial Cooperation in Europe - A Historical Perspective*. (Comisión Europea, Ed.). Luxembourg. <http://doi.org/10.2776/374386>

Bibliografia de l'Arxiu Maragall

- Guió del Gabinet d'Alcaldia. Paraules de l'Excm. Sr. Alcalde en la salutació als participants del Col·loqui Europeu "*Pensar Europa. Identitats i diferències*".
- Maragall, P. (1985) Discurs inaugural del seminari Internacional de la Regió Mediterrània. Arxiu Maragall.
- Maragall, P. (1986) Banyoles. Arxiu Maragall.
- Maragall, P. (1987) Barcelona des de la Casa Gran. Barcelona. Arxiu Maragall.
- Maragall, P. (1988) Discurs de la conferència "*Barcelona, ciudad estratégica*". Madrid. Arxiu Maragall.
- Maragall, P. (1990) *La Europa de las ciudades*. El País (1990). Arxiu Maragall
- Maragall, P. (1991) *La région, demain dans l'Europe*. Tolosa de Llenguadoc. Arxiu Maragall.
- Maragall, P. (1993) *El futuro de las ciudades en Europa*. Bilbao. Arxiu Maragall
- Maragall, P. (1993) Discurs d'inauguració de la delegació de Perpinyà a Barcelona.
- Maragall, P. (1993) *La projecció internacional de Barcelona i Catalunya després dels Jocs Olímpics*. Parets del Vallés. Arxiu Maragall.
- Document d'ús intern. (1993) Audiència del President del Govern als alcaldes de la xarxa C6. Arxiu Maragall.
- Maragall, P. (1994) *La presència de Barcelona a Europa. Els poders locals i regionals en la construcció europea*. Barcelona. Arxiu Maragall.
- Maragall, P. (2007) *L'euroregió Pirineus-Mediterrani*. El Periódico de Catalunya. 2007. Arxiu Maragall.
- Maragall, P. (2007) Transcripció de la participació en la taula rodona "*El futur de l'Euroregió*" en el marc de la XXXIX edició de la Universitat Catalana d'Estiu. Arxiu Maragall.
- Sopar ofert per l'Alcalde als Ambaixadors de la Unió Europea. (13/05/1996). Arxiu Maragall.